

TUTORIÁLY VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE ŠPECIÁLNYCH ŠKÔL

Erasmus+

Autor: PhDr. Karel **Krucký**
Spoluautori: Mgr. Renáta **Kopčeková**, Mgr. Zuzana **Sotáková**,
Mgr. Anna **Goffová**, Mgr. Andrea **Hlivová**, Mgr. Adriana **Panáková**

Názov projektu:

Mediálne javisko inakosti

Číslo zmluvy o poskytnutí grantu:

2020-1-SK01-K227-SCH-094296

Trvanie projektu:

24 mesiacov - 01. 05. 2021 do 30. 04. 2023

Kľúčová akcia 2:

2020 - Odborné vzdelávanie a príprava - Strategické partnerstvá (projekt s viacerými príjemcami v rámci programu ERASMUS+)

Koordinátor:

Spojená škola internátna, M. R. Štefánika 140, Vranov nad Topľou

Zapojené organizácie - partneri:

- Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová, Petzvalova 2, 040 11 Košice
- AUVID Media s.r.o, Južná trieda 48/E, 040 11 Košice
- Bábkové divadlo v Košiciach, Tajovského 4, 040 11 Košice
- 7mérföld a Közösségért Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság, Kórház utca 14. em. 10., 8800 Nagykanizsa, Hungary
- Euroinstitut, praktická škola a odborné učilište, Panenský Týnec 29, 43905 Panenský Týnec, Česká republika

Ciele projektu:

- Inovovať učebné osnovy etickej výchovy a rodinnej výchovy 9. ročníka ŠZŠ a 1., 2. a 3. ročníka odborného učilišťa.
- Vytvoriť metodickú príručku Tutoriály vo výchovno-vzdelávacom procese špeciálnych škôl.
- Vytvoriť internetovú televíziu Terapeut TV.
- Zosieťovať vzdelávacie a kultúrno - umelecké inštitúcie, ktoré budú spolutvorcami inovovaných učebných osnov, metodickej príručky, obsahu internetovej televízie - tutoriálov s etudami, a tým kvalitatívne posunúť ich prácu v oblasti dramatickej výchovy, dramaterapie a teatroterapie na vyššiu úroveň.

Cielová skupina projektu:

- Žiaci zapojených škôl, žiaci ostatných špeciálnych škôl a odborných učilišť vo veku 14-26 rokov, pedagogickí a odborní zamestnanci špeciálnych škôl a odborných učilišť a rodičia detí s postihnutím.

Tutoriály vo výchovno-vzdelávacom procese špeciálnych škôl**1. vydanie**

© Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová, Petzvalova 2, Košice, 2023
www.filmovaskola.edupage.org

Publikácia je dostupná v elektronickej forme na webovej stránke: www.terapeut.tv

Publikácia reprezentuje výlučne názor autorov a Európska komisia ani Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR nezodpovedajú za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

OBSAH

ZOZNAM PRÍLOH	2
ÚVODNÉ SLOVO	3
1. TUTORIÁLY	5
1.1. CHARAKTERISTIKA POJMU	5
1.2. VÝHODY A NEVÝHODY	7
1.3. SPÔSOBY SPRACOVANIA	9
2. TUTORIÁLY VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE	10
2.1. PRÍPRAVA	12
2.2. REALIZÁCIA	16
Krok 4: Postprodukcia a prezentácia	16
2.3. SPÄTNÁ VÄZBA	17
3. PARADIVADELNÉ SYSTÉMY VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE	19
3.1 METODIKA APLIKOVANIA V PRAXI	23
4 IMPLEMENTÁCIA TUTORIÁLOV A VYBRANÝCH PARADIVADELNÝCH SYSTÉMOV V INOVANÝCH UČEBNÝCH OSNOVÁCH ETICKEJ A RODINNEJ VÝCHOVY	26
4.1. CHARAKTERISTIKA ETICKEJ VÝCHOVY	27
4.2. CHARAKTERISTIKA RODINNEJ VÝCHOVY	33
5. VZOROVÉ TUTORIÁLY	38
1. METODICKÉ LISTY K TUTORIÁLOM	39
ZÁVEREČNÉ SLOVO	75
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	77

Obrázok č. 1

Záber z projektového stretnutia v SŠI vo Vranove nad Topľou, február 2022

Obrázok č. 2

Fotografia z priebehu nakrúcania videotutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

Obrázky č. 3 – 4

Fotografie z priebehu nakrúcania videotutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

Obrázok č. 5

Dramaterapia, nakrúcanie video-tutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

Obrázok č. 6

Ukážka - jednoduché spracovanie storyboardu

Obrázok č. 7

Príklad na spracovanie scenára

Obrázky č. 8 – 9

Fotografie z festivalu VIRVAR, dramaterapia a workshopy s deťmi v SŠUP filmovej, jún 2022

Obrázky č. 10 – 11

Fotografie z nakrúcania počas projektového stretnutia vo Vranove nad Topľou, marec 2022

Obrázok č. 12

Oblasti deficitov u detí so ŠVVP

Obrázok č. 13

Päť kľúčových oblastí estetického poznania

Obrázky č. 14 - 15

Príprava etúd a tutoriálov počas stretnutia s partnermi projektu Mediálne

javisko inakosti na pôde Súkromnej školy umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach

Obrázok č. 16

Z nakrúcania v divadelných dielňach BDKE

Obrázok č. 17

Príprava etúd a tutoriálov počas stretnutia s partnermi projektu Mediálne javisko inakosti na pôde SŠUP filmovej v Košiciach

Obrázky č. 18 – 19

Zábery z nakrúcania etúd a tutoriálov, Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová v spolupráci s Bábkovým divadlom v Košiciach

Obrázok č. 20

Detail bábky, realizácia výtvarné dielne Bábkového divadla Košice

Obrázky č. 21 – 22

Zábery z nakrúcania etúd a tutoriálov, pantomíma v spolupráci s umelcami z bábkového divadla v Nagykanizsa v Maďarsku

Obrázky č. 23 – 24

Detailnejšie zábery bábok, realizácia výtvarné dielne Bábkového divadla Košice

Obrázky č. 25 – 26

Fotografie z festivalu VIRVAR, workshopy s deťmi v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej, jún 2022

Obrázok č. 27

Z projektového stretnutia partnerov projektu Mediálne javisko inakosti, škola Euroinstitút v Českej republike, marec 2022

Obrázky č. 28 – 29

Mediálna odozva projektu Mediálne javisko inakosti, festival VIRVAR, jún 2022

Milí čitatelia,

do rúk sa vám dostáva metodická príručka **„Tutoriály vo výchovno-vzdelávacom procese špeciálnych škôl“**, ktorej ambíciou je stať sa vašou pomôckou a inšpiráciou pri rozvoji sociálnych, komunikačných, občianskych aj digitálnych kompetencií vašich žiakov a žiačok so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, na vyučovaní aj mimo neho, prostredníctvom tutoriálov - výukových videí dostupných na TV Therapeut.

Cieľom metodickej príručky je:

- ponúknuť odpoveď prečo a ako pracovať s tutoriálmi vo výchovno-vzdelávacom procese, podporiť aplikáciu inovovaných učebných osnov etickej a rodinnej výchovy obohatených o absentujúce témy vzhľadom na aktuálne potreby mládeže v období sociálnej izolovanosti či už v oblasti etickej, emocionálnej, sexuálnej, mediálnej alebo rodinnej výchovy,
- poukázať na efektívne metódy vybraných parativadelných systémov vo vyučovacom procese,
- posilniť efektívne osvojovanie si vedomostí, skúseností a zručností žiakmi vo vybraných predmetoch s využitím online priestoru, čím sa školské prostredie špeciálnych škôl týmto inovatívnym spôsobom prispôsobí súčasným a budúcim trendom vo vyučovaní.

Inovovanie vyššie spomenutých učebných osnov má za cieľ nielen obsahové obohatenie, ale najmä zabezpečenie tém s dôrazom na aktuálne potreby cieľovej skupiny žiakov na základe analýzy ich potrieb

vzhľadom na ich sociálno-kultúrne zázemie a status, na možný výskyt sociálno-patologických javov v oblasti sexuálnej, drogovej, protispoločenskej delikvencie a kriminality. Nemenej dôležitým cieľom je aj zvýšenie atraktívnosti a efektívnosti vyučovacieho procesu v špeciálnych školách nielen v čase prezenčného, ale aj v časoch dištančného vyučovania, keď sa brány škôl z rôznych dôvodov zatvoria, ako to bolo napríklad na celom svete v reakcii na pandémie COVID-19 a situácia si vyžadovala, aby sa vzdelávacie systémy rýchlo prispôbili a aby sa zachovala kontinuita výučby v úplnom rozsahu pre všetkých študentov.

Ďalšími nespochybniteľnými prínosmi inovovaných učebných osnov s využitím tutoriálov ako edukačného prostriedku sú:

- modernizácia vyučovacieho procesu,
- dostupnosť vzdelávania,
- zabezpečenie sociálneho kontaktu a komunikácie,
- saturovanie základných ľudských potrieb ako pocit bezpečia, istoty, sebaidentifikácie a sebauvedomenia,
- priestor pre kreativitu a sebauvedenie sa,
- formovanie myslenia, názorov a postojov jednotlivcov názornou a nenásilnou formou,
- efektívna forma prevencie sociálno-patologických javov, vrátane šikanovania a kyberšikany.

Výkon žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v edukačnom procese stúpa priamo úmerne s objemom použitých audiovizuálnych pomôcok a materiálov, ktoré umožňujú

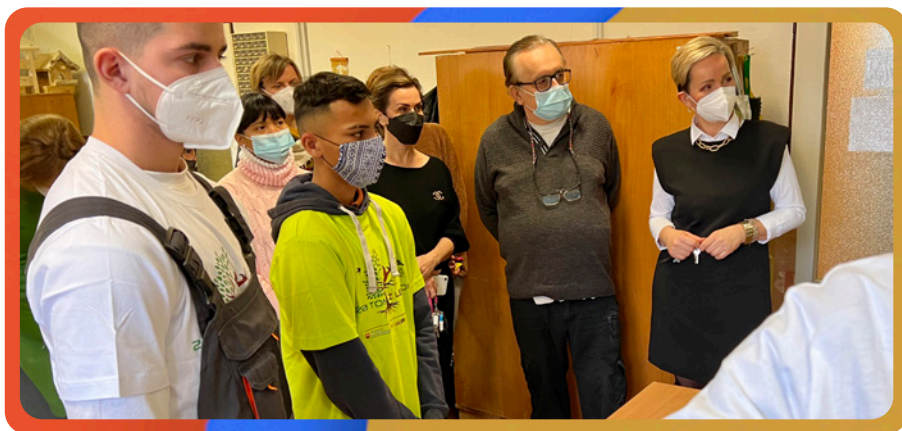
nadmerné zvýraznenie informácie a príjem informácií viacerými vnemovými kanálmi. Tutoriály umožňujú sprostredkúvať informácie cez dva vnemové kanály – zrakový a sluchový. Umožňujú rôzne formy zobrazovania, vrátane titulkov a doplnkového textu, čím ponúkajú transfer tej istej informácie viacerými cestami a uľahčujú tým porozumenie a zapamätanie. Poskytujú alternatívne a perspektívne možnosti vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami dostupné všetkým.

Napriek tomu, že etická výchova a rodinná výchova sú etablovanými vyučovacími predmetmi aj v špeciálnych školách, sa len málo pozornosti venuje aktuálnym témam, ktoré súčasných mladých ľudí zaujímajú. Nedostatočne sa pristupuje ku skutočnému rozvoju ich kritického myslenia, sociálneho, občianskeho povedomia a angažovanosti, ich mediálnej gramotnosti, schopnosti vhodne reagovať v rôznych sociálnych kontextoch. Ide pritom o kľúčové zručnosti spoločensky aktívneho človeka, mimoriadne potrebné pre život v demokratickej a otvorenej spoločnosti.

Aj na základe týchto skutočností sa rozhodol zosieťovaný tvorivý tím odborníkov, z rôznych oblastí práce s mladými ľuďmi, spojiť svoje dlhoročné odborné vedomosti a skúsenosti a participovať na tvorbe tejto metodickéj príručky. Tematicky sa príručka venuje štyrom hlavným oblastiam:

- 1 **Teoretickej reflexii**
- 2 **Metodike aplikovania v praxi**
- 3 **Metodickým listom**
- 4 **Tutoriálom a internetovej televízii TV Therapeut.**

Metodická príručka ponúka pedagógom odborný materiál, garantovaný PhDr. Karolom Kruckým, o ktorý sa môžu oprieť pri implementácii inovovaných učebných osnov prostredníctvom tutoriálov do vyučovacieho procesu v špeciálnych školách. Súčasťou metodickéj príručky je 15 vzorových metodických listov, spracovaných na základe edukačných tutoriálov, ktoré vznikli audiovizuálnym spracovaním etúd, vytvorených na podklade vybraných tém z inovovaných učebných osnov etickej výchovy a rodinnej výchovy, profesionálnymi hercami

Obrázok č. 1 Záber z projektového stretnutia v SŠI vo Vranove nad Topľou, február 2022

z Bábkového divadla v Košiciach a nonverbálnej divadelnej skupiny 7merföld a Közösségért z Maďarska a žiakmi zo Spojenej školy internátnej vo Vranove nad Topľou, kde sa uskutočnilo pilotné testovanie edukácie podľa tutoriálov. Prístup k tutoriálom zabezpečí TV Terapeut ich zahrnutím do programovej štruktúry, vrátane

ďalších vzdelávacích videomateriálov, informačných programov z oblasti špeciálneho školstva, propagačných spotov a videí.

Prajeme vám veľa tvorivých síl a dobrého pocitu pri práci s metodickou príručkou.

1. TUTORIÁLY

Pre lepší vstup do problematiky implementácie a efektívneho využívania tutoriálov v prostredí špeciálnych škôl začneme teoretickou reflexiou vybraných pojmov a postupov. Táto oblasť je v cieľových inštitúciách

vzdelávajúcich žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami zatiaľ prvou lastovičkou medzi inovatívnymi a alternatívnymi metódami výchovy a vzdelávania v špeciálnych školách.

1.1 CHARAKTERISTIKA POJMU

Tutoriály sú inovatívnym, ale nie neznámym, nástrojom pre pedagógov v špeciálnych školách. Špeciálny pedagóg ich doposiaľ začleňoval do výučby najčastejšie cez **individuálny výchovno-vzdelávací program a individuálny výchovno-vzdelávací plán** u žiakov, ktorí vyžadujú špeciálny výchovno-vzdelávací prístup. Spomínané pojmy, nakoľko nemajú totožný význam, je potrebné diferencovať.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky (1997 in: Vančová, 2007) vypracovalo individuálny výchovno-vzdelávací program (ďalej len IVVP) a definuje ho ako program sústavnej postupnosti v edukácii, ktorý poukazuje na kompetencie a potreby jednotlivca. Vypracováva sa pre osoby, ktoré nemôžu byť vzdelávané ani tradičnými a ani upravenými formami. Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby v IVVP

predstavujú informatívny materiál o žiakoch so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej len ako žiak so ŠVVP) vo všeobecnej a teoretickej rovine. Ďalej uvádza spôsoby modifikácie edukačného procesu, špecifické podmienky a organizačné i materiálne zabezpečenie. Súčasťou IVVP je aj zoznam aktuálne dostupnej literatúry, internetových portálov a zariadení venujúcim sa konkrétnej oblasti z určitej problematiky.

Zelinková (2001 in: Vančová a kolektív, 2007) kladie dôraz na IVVP z dôvodu umožnenia žiakovi postupovať podľa vlastných možností a tempa, pričom práve žiakovi je prispôbený obsah, metódy a formy edukácie s dôrazom na jeho individuálne potreby.

Vančová a kolektív (2007) upozorňuje, že **individuálny výchovno-vzdelávací plán** (ďalej len IVP) je podradená časť

a súčasť IVVP. Tento plán uvádza, aké sú špecifické potreby či správanie konkrétneho žiaka a ako majú metodicky postupovať osoby zainteresované v jeho živote (pedagógovia, iní odborníci a rodičia). Je vypracovávaný pre každého žiaka individuálnou formou, a to triednym učiteľom, školským špeciálnym psychológom a špeciálnym pedagógom z centra poradenstva a pomoci. V prípade potreby sa podieľajú na jeho tvorbe aj odborní pracovníci ďalších inštitúcií. V procese vypracovávania je plán konzultovaný s rodičmi konkrétneho žiaka pre čo najšpecifickejšie a najpresnejšie určenie metód. Plán sa pohybuje v dvoch rovinách. V prvej je obsiahnutý samotný obsah, metódy a postupy vo vzdelávaní. V druhej je sledovanie špecifických ťažkostí, eliminácia problémov a vyzdvihovanie pozitív žiaka so ŠVVP.

Na efektívnu edukáciu žiaka so ŠVVP je často nutná nielen vzájomná odborná informovanosť a spolupráca, ale aj kreatívne uplatňovanie metód, foriem a zásad vo vyučovacom procese, medzi ktoré patria aj tutoriály. Našou ambíciou je rozšíriť aplikáciu a využiteľnosť tutoriálov v celom rozsahu výchovno-vzdelávacieho procesu špeciálnych škôl a poukázať na význam ich využitia nielen u žiakov s IVVP a IVP.

Tutoriály, aby boli v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu efektívne, musia spĺňať určité špeciálno-pedagogické zásady. Nevyhnutná je:

- primeranosť – voľba vhodného obsahu na základe potrieb, možností a osobitostí jednotlivca,
- názornosť – tvorenie predstáv so základom v priamom zmyslovom vnímaní skutočnosti,

- sústavnosť – následnosť informácií a systematický prístup (Bajo in: Vančová a kolektív, 2007).

Vašek (2003 in: Vančová, 2007) ďalej uvádza vhodné metódy pre zvýšenie efektivity výchovno-vzdelávacej činnosti:

- viacnásobné opakovanie – upútanie pozornosti aktívne a cielene,
- nadmerné zvýraznenie informácií – intenzita sprostredkovania informácií pre rýchlejšie prijatie,
- zapojenie viacerých kanálov – silnejšie zdroje vo vnímaní prostredníctvom multisenzorickej percepcie,
- optimálne kódovanie – kódovanie informácií rozpoznateľnými znakmi pre jednoduchšie dekódovanie,
- intenzívna spätná väzba – regulácia a modifikácia informácií,
- algoritmizácia obsahu – rozdelenie celku na viac menších, jednoduchších a zrozumiteľnejších krokov.

Video s vyššie spomenutými atribútmi je z pohľadu Janíčka (2018) chápané ako multimediálny prostriedok určený na výučbu.

Či budú tutoriály v edukačnom procese aplikované, záleží na okolnostiach, technickom vybavení, primeranosti a taktiež na konkrétnom predmete a zvolenej forme. Vo všeobecnosti sú tutoriály v súčasnosti vnímané ako vhodná, efektívna aj alternatívna forma vedenia výučby žiakov so ŠVVP.

1.2. VÝHODY A NEVÝHODY

Tutoriálová výučba sa osvedčila aj v špeciálnych školách, nakoľko umožňuje pochopiť obsah učiva efektívnejšie. Práve video je formou, ktorá sprostredkúva informácie simultánne cez dva vnemové kanály – sluchový a zrakový. Využíva rôzne formy zobrazovania, vrátane titulkov a doplnkového textu, čím sa tá istá informácia k študentom dostáva viacerými cestami, a tak sa logicky uľahčuje jej porozumenie i zapamätanie. Žiaci si uvedomujú, že informácia môže byť obsiahnutá v rôznych formách (obraz, pohyb, zvuk, text).

Výhody, ktoré tutoriály do výučby prinášajú:

- sú efektívne pre vyučovanie žiakov s rôznymi kognitívnymi úrovňami;
- vhodné najmä pre žiakov, ktorí preferujú vizuálny študijný štýl;
- video upriami a udrží pozornosť žiaka;
- práca môže byť publikovaná na internete, a tak bude prístupná širokému okruhu percipientov;
- špeciálny pedagóg môže využiť prácu s tutoriálmi aj na diagnostiku;
- žiaci nadobudnú vyššie seba-vedomie, pracujú s modernou výpočtovou technikou;
- často dosahujú lepšie výsledky;
- zážitkové učenie pomáha žiakom udržať si informácie v dlhodobej pamäti;
- umožňuje prejav kreativity pri tvorbe i prezentácii projektov;
- tutoriály s vhodne spracovaným obsahom motivujú žiaka k ďalšej práci;
- pokročilejší žiaci si môžu

jednoduchšie zopakovať nadväzujúce učivo z predchádzajúcich hodín;

- tutoriál môžu vytvoriť odborníci z praxe;
- je to skvelý vizuálny nástroj na zálohovanie toho, čo je v učebnici;
- žiaci môžu vidieť, čo čítajú, a tým je im poskytnutý širší kontext toho, čo sa učia;
- ak je téma mimoriadne ťažká alebo nie je príliš zaujímavá, videá vytvoria v triede viac angažovanosti ako učebnica;
- menej materiálu na čítanie;
- vzdelávacie videá pomáhajú spájať informácie v rámci medzi - predmetových vzťahov;
- videá dávajú kontext slovám, ktorým je ťažké porozumieť;
- vyučovanie i učenie s využitím tutoriálov je zábavnejšie a pomáha študentom častejšie sa zapájať do diania v triede;
- je to dobrý spôsob, ako ukázať niečo, čo sa ťažko vyjadruje slovami; ak je ťažké pochopiť pojmy, video predstavuje jeden z najlepších spôsobov, ako sprostredkovať posolstvo alebo tému, ktorú sa snažíte odovzdať svojim študentom.

Nevýhody, s ktorými sa pri vyučovaní s tutoriálmi môžeme stretnúť (My FAFSA Assistant, 2019):

- strata efektivity pri práci v skupine, v ktorej je väčšie množstvo žiakov;
- ťažšia použiteľnosť alebo zrozumiteľnosť niektorých zdrojov;
- finančná nákladnosť niektorých zdrojov;

- nevhodné zaobchádzanie s technikou zo strany žiaka;
- neporozumenie spôsobom práce s konkrétnou pomôckou alebo technikou;
- vedomé alebo nevedomé prikláňanie sa k niektorým žiakom a nevenovanie rovnakej pozornosti každému žiakovi zo strany vyučujúceho;
- cenová nedostupnosť niektorých zdrojov a pomôcok;
- dlhší čas na prípravu;
- technické problémy (zvuk, grafika, internetové pripojenie);
- nemožnosť klásť otázky inštruktovi alebo sa učiť z otázok kladených inými, ktorí sa učia rovnakú tému;
- tutoriál môže zahŕňať príliš veľa informácií v snahe docieľiť ucelenosť obsahu;
- pedagógom - začiatočníkom trvá učenie prostredníctvom tutoriálu často dlhšie;
- nastavenie projektorov videozariadenia v triede a získanie tých správnych vzdelávacích videí, si vyžaduje čas a prípravu;
- dlhšia časová príprava na hodinu s využitím videí na rozdiel od používania učebnice;
- technologické obmedzenie triedy (môže to byť nedostatok video vybavenia, nedostatok úložného priestoru alebo iné obmedzenia v niektorých školách);
- nesmieme podceňiť význam kladený na obsah a formu videa, aby boli tutoriály zaujímavé;
- ak vytvárate videá sami, musíte ovládať nielen obsah, ktorý prezentujete, ale musíte mať zodpovedajúce zručnosti vo videotvorbe.

Čo je ešte potrebné zvážiť:

- vytváranie tutoriálov je veľmi náročné na čas;
- ak sa obsah tutoriálu rýchlo mení, môže sa ťažko udržiavať pozornosť pri žiakoch so špeciálnymi výchovnými potrebami;
- dôležitá je primeraná dĺžka relácií – zvážte celkový potrebný čas, poskytnite jasný prehľad a rozdeľte témy do modulov;

Obrázok č. 2 Fotografia z priebehu nakrúcania videotutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

- aké materiálo-technické vybavenie potrebujete na výučbu s tutoriálmi;
- na akú úroveň používateľov by ste sa mali zamerať;
- výpomoc pedagógov alebo externých producentov na vytvorenie tutoriálu.

1.3. SPÔSOBY SPRACOVANIA

Úspešnosť využívania tutoriálov vo výchovno-vzdelávacom procese vo veľkej miere závisí aj od kvality ich spracovania. Preto je dôležité, aby bol do tvorby vzdelávacích videí zapojený tím zložený z odborníkov na spracovávanú tému (obsah videa) a profesionálov z audiovizuálnej oblasti. Tvorba tutoriálov pre výchovno-vzdelávací proces špeciálnych škôl má svoje špecifiká, a preto je žiaduce, aby bol do tvorivého tímu zapojený aj školský **špeciálny pedagóg**, ktorý má dostatočné skúsenosti s priamou prácou so žiakmi so špecifickými vzdelávacími potrebami. Takýto odborník má mať prehľad o tom, akým spôsobom je možné tutoriál spracovať, čo je potrebné vykonať a naplánovať do procesu tvorby (Ezellová, 2022).

Obsah audiovizuálnych učebných pomôcok demonštruje určitý proces, prenáša vedomosti, vysvetľuje koncepty alebo ukazuje, ako niečo urobiť či vytvoriť.

Podľa obsahu môžeme diferencovať vzdelávacie videá nasledovne:

- mikro-videá – krátke inštruktážne videá sústredené na jednu špecifickú tému;
- tutoriály – inštrukcie v podobe krok za krokom, ako niečo urobiť alebo vytvoriť;
- výklady – videá vysvetľujúce koncept alebo produkt zábavnou a vizuálnou formou; vyskytujú sa najmä kratšie

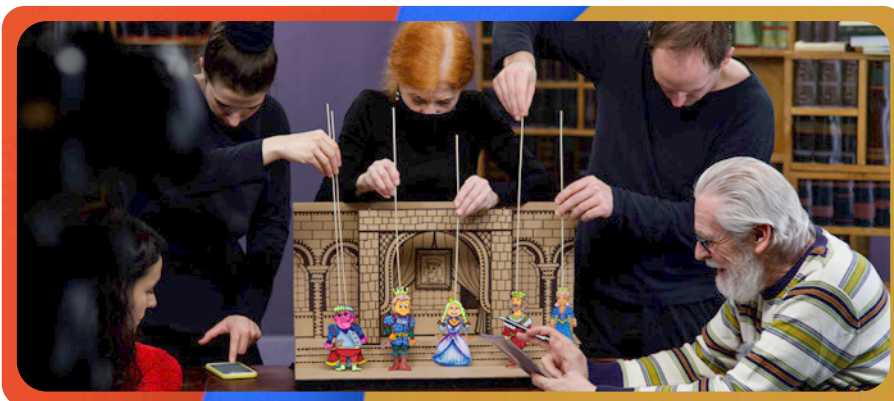
videá s komplexnými myšlienkami, ktoré boli zjednodušené pre neodborné publikum, teda pre laikov;

- nahrávka prednášky alebo prezentácia – pochádza často z univerzít; pre špeciálne školy nie sú odporúčané, nakoľko sú dlhé a komplexné; vhodné by mohli byť vo výučbe nadaných žiakov;
- screencasty – krátke a neformálne videá v podobe zdieľania obrazovky a názorného vysvetľovania konceptu; ide najmä o vedomosti z oblasti IKT alebo z matematiky;

Tvorba tutoriálov je špecifická činnosť, ktorá si vyžaduje aj znalosti a zručnosti z oblasti audiovizuálnej tvorby i zvládnutie základov práce s technickými prostriedkami. Avšak s nástupom digitálnych technológií sa proces nakrúcania zjednodušil a stal sa ekonomickejšim. Filmovú kameru dnes nosí pri sebe prakticky každý. Hovoríme, pravdaže, o mobilných telefónoch, s ktorými miniaturizácia a rozšírenie videotechnológií dosiahli nový vrchol. Kamery zabudované v moderných smartfónoch sú používateľsky nenáročné, prekvapivo sofistikované a najmä sú neustále poruke. Stačí si osvojiť niekoľko princípov, porozumieť ich nastaveniam a z mobilného telefónu sa môže stať efektívny filmársky nástroj. (Kováčik, Peter: Nakrúcame mobilom, <https://www.nocka.sk/nakrucame-mobilom/>).

Obrázky č. 3 – 4 Fotografie z priebehu nakrúcania videotutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

2. TUTORIÁLY VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE

Tutoriály – videá, ktoré krok za krokom názorne ukazujú, ako sa čo používa, sú mimoriadne vhodné pre vzdelávanie v špeciálnych školách. V rozpore s častým názorom, že pri sledovaní videa a televízie sme pasívni, stále viac odborníkov upozorňuje na to, že ide naopak o komplexný kognitívny proces, ktorý si vyžaduje aktívne zapojenie viacerých zručností (Marshall 2002, Mayer 2001), a to aj napriek zdanlivej fyzickej pasivite.

Wiman and Mierhenry (1969) tvrdia, že väčšina ľudí si zapamätá:

- 10 % čítaných informácií
- 20 % počutých informácií
- 30 % videných informácií
- 50 % videných a počutých informácií

Práve video je formou, ktorá sprostredkúva informácie simultánne cez dva vnemové kanály – sluchový a zrakový. Informácie

sprostredkované prostredníctvom tutoriálov sú preto dobre vnímateľné, ovládateľné, zrozumiteľné a prístupné.

Vnímateľné znamená, že všetci žiaci môžu počuť a vidieť celý obsah online. Ak chcete navrhnúť kvalitné vnímateľné učebné materiály, odporúčame:

- Zahrňte skryté titulky do vysielaní obrazovky a videí. Skryté titulky odstraňujú zmyslové bariéry pre niektorých žiakov, ktorí sú nepočujúci alebo nedoslýchaví a budú prínosom aj pre žiakov z cudziny. Výber videa so zvukom (nielen hudba s gestami) môže pomôcť žiakom so slabým zrakom.
- Dôsledne používajte v textových dokumentoch štýly a nadpisy. Tieto konvencie umožňujú žiakom, ktorí sú nevidiaci alebo slabozrakí, prístup k obsahu pomocou čítačky obrazovky s prevodom textu na reč.
- K obrázkom pridajte textové popisy, ktoré obsahujú základné tematické alebo obsahové súvislosti.
- Zabezpečte primeraný farebný kontrast v dokumentoch. Čierny text na bielom pozadí bude ľahšie viditeľný ako napríklad čierny text na modrom pozadí.
- Prístupnosť materiálov môže tiež zlepšiť prídanie alternatívneho textu k obrázkom, prídanie dlhých popisov do tabuliek/interaktívnych prvkov.

Ovládateľné znamená, že žiaci sa môžu orientovať a interagovať s učebnými materiálmi. Pri tvorbe ovládateľných a interaktívnych tutoriálov odporúčame:

- Dôsledne používajte popisné nadpisy. To poskytne štruktúralne a organizačné podnety, ktoré pomôžu žiakom dať zmysel z obsahu.
- Zmeňte hypertextové prepojenia

na popisné. Nahrádzanie hypertextových odkazov popisným alebo alternatívnym textom poskytuje viac informácií ako prilepenie adresy URL bez popisu.

- Skontrolujte dostupnosť webových dokumentov a aplikácií pomocou klávesnice. Môžu žiaci použiť kláves TAB na navigáciu na hypertextové odkazy alebo iné interaktívne prvky? Ak nie, zvážte iný zdroj.
- Poskytnite dostatočný čas na dokončenie aktivít. Žiaci, ktorí používajú asistenčné technológie, môžu potrebovať viac času na prístup k webovým dokumentom, navigáciu a zorientovanie sa vo webových dokumentoch.

Zrozumiteľné znamená, že jazyk je jasný a organizačná štruktúra tutoriálov či učebných materiálov je predikatívna a konzistentná. Aby boli vzdelávacie zdroje zrozumiteľné, odporúčame:

- Používajte jednoduchý jazyk.
- Na opísanie bežných prvkov edukačného obsahu používajte konzistentný jazyk.
- Používajte konzistentné konvencie (napr. podčiarknutie hypertextových odkazov, číslovanie úloh, slovné inštrukcie a pod.) na signalizáciu konkrétnych typov informácií alebo na signalizáciu požadovaných akcií.
- Zlepšite použiteľnosť poskytnutím orientačného sprievodcu alebo synchrónneho učenia, počas ktorého vysvetlíte, ako majú používať dôležité funkcie alebo postupovať počas tutoriálu.

Prístupné znamená, že študenti majú kedykoľvek prístup k vášmu obsahu na akomkoľvek type zariadenia. Pri výrobe – tvorbe prístupných tutoriálov či iných učebných materiálov

pre kontrolu prístupnosti odporúčame:

- Navrhujte materiály s platformami a autorskými nástrojmi, ku ktorým majú vaši žiaci prístup.
- Ak je to možné, skontrolujte, či si žiaci môžu prezerať obsah v školskej sieti.
- Opýtajte sa žiakov, či sú schopní nájsť, stiahnuť a interagovať s učebnými zdrojmi a podľa potreby ich upravte.

Najmä pre študentov stredných odborných škôl so špeciálnymi vzdelávacími potrebami či zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorí sú vystavení väčšiemu riziku nedokončenia štúdia ako ich intaktní rovesníci, môže vzdelávanie s pomocou tutoriálov poskytnúť mnoho výhod, vrátane sebaovládania, saturácie sociálnych požiadaviek a flexibility vo vzdelávaní i možností individualizovaného učenia (Serianni & Coy, 2014).

Obrázok č. 5 Dramaterapia, nakrúcanie videotutoriálov v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice, február 2023

2.1. PRÍPRAVA

Proces kvalitnej prípravy tutoriálov – výučbových videí a ďalších edukačných materiálov po obsahovej, technickej aj profesijnej stránke je nevyhnutným predpokladom úspechu pri dosiahnutí vytýčeného výchovno-vzdelávacieho cieľa.

Ezellová (2022) rozpracovala proces prípravy tvorby do nasledujúcich bodov:

KROK 1: Určte a spoznajte svoje cieľové publikum

Zistíte, aké vedomosti alebo zručnosti chcú a majú vaši študenti získať. Potom

použite tieto informácie na výber tém výukových programov, ktoré pomôžu väčšine. Skôr než prejdete na ďalší krok, uistite sa, že viete odpovedať na tieto otázky:

- **Aká je vaša téma?**

Vyberte si iba jeden predmet záujmu – jednu tému, ktorá má byť zahrnutá v jednom videu, vaše inštruktážne video – tutoriál bude tak kompaktnejšie a ľahšie sa vám bude tvoriť.

- **Kto je vaše publikum – cieľová skupina?**

Začnite určením demografických informácií, ako je vzdelanie, vek, mentálna úroveň a iné špecifiká cieľovej skupiny, potom tiež zväzťte ich záujmy, postoje, obavy a ciele.

- **Prečo sa vaše publikum – vaši žiaci zaujímajú o túto tému?**

Ak pochopíte, prečo by si vaše publikum – vaši žiaci pozreli tutoriál, môžete ich problémy, nezodpovedané otázky, postoje či obavy ľahšie vyriešiť.

- **Aký je vzdelávací cieľ vášho tutoriálu?**

Jasný vzdelávací cieľ vám pomôže poskytnúť priamočiarejšie vyučovanie s dosiahnuteľnejším výsledkom.

- **Ako bude váš tutoriál prínosný pre vašich žiakov?**

Tu si zodpovedajte na otázky, prečo som si vlastne vybral danú tému na spracovanie, čo – akú zmenu očakávam, aké potreby cieľovej skupiny žiakov saturujem.

- **Ako obohatíte niekoho, kto investuje svoj čas do sledovania vášho tutoriálu?**

Podľa cieľa, ktorý má splniť váš tutoriál, bude jeho účinok na cieľovú skupinu žiakov alebo jednotlivca buď edukačný, terapeutický, korektívny, formatívny alebo relaxačný. V každom prípade je cieľom pozitívne obohatenie každej stránky jeho osobnosti.

KROK 2: Pripravte si obsah

Základným obsahovým návrhom videa je námet. Mal by obsahovať nielen stručný popis obsahu, ale aj

očakávané ciele a výsledky, definíciu cieľového publika, žáner videa, odhadovanú dĺžku, predbežný zoznam filmovacích interiérov a exteriérov, rekvizít, účinkujúcich, členov štábu, predpokladaný začiatok a koniec natáčania, trvanie postprodukčných prác a plánovaný dátum ukončenia nakrúcania.

Pedagóg by mal veľmi pozorne posúdiť námet a zamietnuť súčasti, ktoré by boli príliš náročné na realizáciu alebo nevhodné vzhľadom na ciele projektu. Pri edukačných videách je potrebné osobitne dbať na to, aby žáner a obsah zodpovedali didaktickému charakteru zadania.

Keď budete mať dobre zvolenú tému a poznáte už svoje publikum, v našom prípade žiakov, môžete pristúpiť **k písaniu scenára a tvorbe storyboardu.**

Scenár je textová predloha pre vznik filmového, televízneho, rozhlasového, príp. aj divadelného a komiksového diela, resp. len náčrt textovej predlohy so scénickými poznámkami. Mal by obsahovať čo najpresnejšie detaily. Filmový scenár je rozdelený do dvoch základných typov: literárny a technický.

Podľa **literárneho scenára** ešte nie je možné nakrúcať, pretože v ňom chýbajú technické opisy, ktoré sú pre prípravu natáčania a realizáciu dôležité. Obsahuje však už podrobný popis všetkého, čo divák v konečnom diele uvidí a počuje – úplný popis deja, prostredia, charakterov postáv a ich jednania, definitívnu podobu dialógov, prípadne odkazy a popis zvukovej stránky či použitej hudby. Už podľa pomenovania je „konečnou fázou literárnej prípravy filmu“.

Technický scenár je určený pre režiséra, kameramana, osvetľovača

a iných členov štábu. Základom je literárny scenár, ku ktorému sú pridané dôležité informácie pre obrazovú časť, napr. akú techniku pri natáčaní tejto scény použiť, kde má stáť kameraman, aké osvetlenie sa vyžaduje a podobne. Formálne sa delí na pravú a ľavú stranu. Vpravo je uvedená slovesná časť diela a vľavo obrazovo-technická.

Storyboard je spôsob ilustrácie deja scenára, pri ktorom sa jednotlivé repliky a zábery zobrazujú názorne - graficky -

pre lepšiu orientáciu celého tvorivého štábu. Storyboard slúži na vizualizáciu toho, čo plánujete ukázať. Vizualizácia je u žiakov so ŠVVP veľmi dôležitá. Vytvorenie kvalitného storyboardu vám **pomôže vytvoriť inštruktážne video, ktoré bude jasné, zrozumiteľné, stručné a zaujímavé pre vaše publikum.** U žiakov so ŠVVP je obzvlášť dôležitý klásť dôraz na názornosť a logickú následnosť krokov.

Obrázok č. 6

Ukážka - jednoduché spracovanie storyboardu

Ivan Sogel: Úcta (ukážka literárneho scenára)

Scéna je zariadená ako knižnica. Ku knihovničke prichádzajú chlapec a dievča. Pri knihovničke stojí chrbtom nejaká postava (muž alebo žena), ktorá sa s knihovničkou rozpráva. Nie je počuť o čom, iba počuť tlmenej rozhovor. Keď prídu deti ku knihovničke, tak sa postava rozlúči s knihovničkou a odchádza. Dievča sa postave pozdraví a postava odzdraví. Chlapec nie.

Dievča: „Dobrý deň.“

Postava: „Dobrý deň.“ (odchádza)

Knihovnička: „Dobrý deň deti. Už ste mi chýbali.“ (usmeje sa)

Dievča: „Dobrý deň.“

Chlapec: „Dobrý deň.“

Knihovnička: „A čože si sa nepozdravil, keď si videl, že sa Zuzka pozdravila?“

Chlapec: „Ale veď ja ju nepoznám.“ (prekvapene)

Dievča: „Veď ani ja ju nepoznám, ale je to slušnosť.“

Knihovnička: „A nielen slušnosť, ale je to aj prejav úcty.“

Dievča: „Mňa doma naučili každému sa slušne pozdraviť.“

Chlapec: „Mne to nikdy nikto nepovedal.“

Knihovnička: „Je to aj prejav, že si slušne vychovaný a vieš, čo sa patrí.“

Asi vám musím povedať jeden príbeh o starčekovi a chlapcovi, ktorý mal asi toľko rokov ako vy. Chcete ho počuť?“

Chlapec a dievča súhlasili, usadili sa a pani knihovnička sa dala do rozprávania príbehu.

Obrázok č. 7

Príklad na spracovanie scenára

Odporúčania pri tvorbe scenára:

- Vyhnite sa komplexnému alebo odbornému žargónu. Používanie jednoduchého jazyka (zrozumiteľného a prijateľného pre cieľovú skupinu žiakov), ako keby ste proces vysvetľovali priateľovi, vám uľahčí sledovanie vášho scenára.
- Ukáž a povedz. Namiesto toho, aby ste si jednoducho prehrávali svoje akcie na obrazovke, venujte čas vysvetleniu toho, čo robíte a prečo to robíte.
- Opakovane precvičujte – pred nahrávaním si nahlas prečítajte text. Ak sa pomýlite, vráťte sa a uistite sa, že používate prirodzený jazyk (zrozumiteľný a prijateľný pre cieľovú skupinu žiakov).
- Vypýtajte si spätnú väzbu - získanie spätnej väzby počas procesu písania scenára zlepši vaše inštruktážne video a neskôr vám ušetrí čas.

Obrázky č. 8 – 9 Fotografie z festivalu VIRVAR, dramaterapia a workshopy s deťmi v SŠUP filmovej, jún 2022

2.2. REALIZÁCIA

Keď už máte jasnú predstavu o tom, o čom bude tutoriál a kto bude jeho cieľovou skupinou, máte zvolené metódy, formy a spôsoby stvárnenia zvolenej témy, máte hotový scenár, ste pripravení na ďalšie 3 kroky:

KROK 3: Natočte video

Výroba je najzložitejšia na koordináciu, pretože v relatívne krátkom čase prebehne veľké množstvo aktivít, ktoré sa navyše prekrývajú, ovplyvňujú a často vybočujú z plánu. Aby sa na nič, tesne pred natáčaním, nezabudlo, odporúča sa vytvoriť si zoznam s jednotlivými bodmi a postupne ich odškrtnávať.

Pred natáčaním vedúci produkcie musí skontrolovať, či sú zabezpečené všetky miesta a materiálno-technické prostriedky a či sú všetci členovia štábu, účinkujúci a respondenti informovaní o priebehu natáčania. Scénograf a jeho pomocníci postavia scénu a pripraví potrebné rekvizity. Kameraman so zvukárom niekoľkokrát skontrolujú funkčnosť nahrávacej a ostatnej techniky (kamery, svetlá, statívy, mikrofóny, mikroporty atď.), zaistia dostatok záznamového materiálu (kariet, miesta na disku atď.) a skontrolujú stav bateriek.

Samotné natáčanie by malo prebiehať v čo najväčšom súlade so scenárom a storyboardom, ale ak sa ukážu lepšie riešenia, je možné ich vyskúšať. Pravidlá kompozície, typy a veľkosti záberov a vhodné osvetlenie by, samozrejme, kameraman mal ovládať.

Nahratý materiál by si mal pozrieť vždy celý štáb, ideálne na televíznej obrazovke alebo projekčnom plátne. Všetci sa môžu zúčastniť na rozhodovaní, ktoré zábery sú najvydarenejšie.

Celý materiál sa ihneď po natáčaní musí zálohovať na disk, ale v nijakom prípade sa nesmie vymazať z originálneho záznamu, až kým video nie je celkom dokončené. Keď sú všetky zábery v počítači a natáčanie je ukončené, môže sa prístup k postprodukcii (tá sa, samozrejme, môže do istej miery prekrývať aj s výrobou, najmä pri dlhších videách alebo videocykloch).

KROK 4: Postprodukcia a prezentácia

Postprodukcia zahŕňa najmä strih, tvorbu grafiky a animácie, vkladanie titulkov a sprievodných textov, nahrávanie komentára alebo dabing, mixáž obrazu so zvukom, konverziu a export hotového materiálu na nosiče určené na publikovanie videa (prípadne na internet).

Strihania sa môže zúčastniť celá skupina, keďže s najväčšou pravdepodobnosťou nebude prebiehať paralelne s inými aktivitami. Všetci by sa mali zúčastniť na diskusii, ktoré zábery najlepšie zodpovedajú sledovaným cieľom.

V titulkoch by mali byť uvedené mená všetkých žiakov, ktorí sa zúčastnili na projekte, ako aj mená pedagógov a respondentov a prípadné poďakovania partnerom za poskytnutie priestorov, techniky a pod.

Forma zverejnenia, samozrejme, záleží na rozhodnutí pedagóga a tvorivého tímu. V každom prípade je potrebné video niekoľkokrát zálohovať a okrem toho uchovať pôvodný materiál v najvyššej kvalite na niektorom zo školských počítačov.

Prezentácia videa môže mať viacero podôb od úplne neformálnej (napr. premietanie v triede a zverejnenie na internete) až po vysoko formálnu slávnostnú premiéru.

2.3. SPÄTNÁ VÄZBA

Tutoriál využíva rôzne formy zobrazovania, vrátane titulkov a doplnkového textu, čím umožňuje vstup informácií k divákovi viacerými cestami – ide o multisenzorické vnímanie, ktoré uľahčuje porozumenie a zapamätanie si prijatých informácií, umožňuje vnímať podané informácie prostredníctvom rôznych foriem, ako napr. obraz, pohyb, text, zvuk a pod. Aj keď je v súčasnosti používanie tutoriálov v systéme vzdelávania a vo väčšine škôl hlavného prúdu, či v iných oblastiach dnes už bežne používanou a populárnou formou vzdelávania so stúpajúcou tendenciou využívania, v oblasti špeciálneho školstva je zatiaľ skôr inovátorskou formou vyučovania – najmä vo výchovných predmetoch. Dobrí pedagógovia a terapeuti však neustále identifikujú efektívne a dostupné formy či stratégie vyučovania a budujú zručnosti svojich zverencov aj prostredníctvom alternatívnych foriem a metód, medzi ktoré edukácia pomocou výukových videí - čiže tutoriálov - rozhodne patrí. Ak sa edukácia prostredníctvom tutoriálov realizuje v malých skupinách, môže byť vysoko efektívna, ak skupina funguje dobre. Aj tu je však dôležitá spätná väzba a reflexia fungovania cieľovej skupiny či jednotlivca. Aby každý člen fungoval dobre, musí cítiť záujem o seba a svoje pocity, zdieľať záujem a zodpovednosť za učenie sa všetkých ostatných členov, pričom sa súčasne musí venovať svojmu vlastnému učeniu. Tu je dôležitá správna motivácia, tiež stanovenie si základných pravidiel, v ktorých žiaci a pedagógovia vyjadria svoje očakávania a vysvetlia, ako bude tvorivá skupina fungovať (napr. „zúčastníme sa všetkých stretnutí, prideme načas, prispejeme nápadmi a informáciami, budeme

navzájom rešpektovať svoje postrehy, príspevky a pod.“). Keď jeden alebo viacerí členovia skupiny nedodržiavajú pravidlá, učenie – a diskusia, ktorá učenie podporuje – môže utrpieť. To, ako sa skupina ako celok alebo samotní pedagógovia vyrovnávajú s problémami súvisiacimi so skupinovým procesom, určuje, či skupina primerane napreduje – stagnuje, alebo upadá a edukácia sa tak stáva neefektívnou.

Základným princípom spätnej väzby je, že by mala byť založená na cieľoch a štandardoch, ktoré si pedagóg a žiaci spoločne stanovili. S týmto základom by žiaci mali očakávať spätnú väzbu o ich pokroku smerom k týmto cieľom. Niektorí žiaci sa však môžu brániť prijatiu spätnej väzby. Príčiny tohto javu bývajú rôzne a vyžadujú si dôsledný prieskum a analýzu. Platí základné pravidlo, **že škola je inštitúciou, ktorá má pomôcť žiakom osvojiť si efektívne kompetencie, stratégie uvedomenia si seba samého. Žiak sa má naučiť prekonávať svoje obavy a vedieť poskytovať spätnú väzbu.**

Princípy spätnej väzby

- Spätná väzba by sa mala uskutočniť medzi učiteľom a žiakom/žiakmi participujúcimi na spoločnom cieľi/cieľoch.
- Spätná väzba by mala byť dobre načasovaná a očakávaná.
- Spätná väzba by mala byť založená na údajoch z prvej ruky/včasná.
- Spätná väzba by mala byť regulovaná a obmedzená iba na správanie, ktoré je možné napraviť.
- Spätná väzba by mala byť formulovaná v neutrálnom, nehodnotiacom jazyku.

- Spätná väzba by sa mala zaoberať konkrétnymi výkonmi či pocitmi, nie zovšeobecňovaním.
- Spätná väzba by mala ponúkať subjektívne údaje.
- Spätná väzba by sa mala zaoberať skôr rozhodnutiami a činmi ako predpokladanými zámermi alebo interpretáciami.

Odporúčania na záver kapitoly

Udržiavajte žiakov v pravidelnom kontakte so školou, pedagógmi a so svojou triedou, aby si utužovali vzťahy v triednom kolektíve a v rámci rovesníckej skupiny. Táto kontinuita

pomáha žiakom pri prechodoch medzi rôznymi formami vzdelávania.

Berte do úvahy individuálne možnosti žiakov. Pre niektorých žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami nie sú niektoré formy vzdelávania vhodné.

Hľadajte spôsoby, ako udržiavať a rozvíjať vzťahy so žiakmi a ich rodinami na diaľku. Jedným z príkladov, okrem dnes už používaných postupov, ako sú vyhradené hodiny, emailová komunikácia a podobne, je partnerstvo s organizáciami, ktoré podporujú rodiny v rámci komunit, čo prispieva k rozširovaniu siete podpory pre žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami.

Obrázky č. 10 - 11 Fotografie z nakrúcania počas projektového stretnutia vo Vranove nad Topľou, marec 2022

Rozvíjanie systematických procesov na identifikáciu, detekciu a riešenie potrieb žiakov, rodín a zamestnancov škôl k vytváraniu pozitívnej a efektívnej

edukačnej klímy je kľúčovou prioritou pri vzdelávaní žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

3. PARADIVADELNÉ SYSTÉMY VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE

Paradivadelné systémy majú v edukácii žiakov špeciálnych škôl významné miesto. Pomáhajú rozvíjať kreativitu a predstavivosť, ktoré sú v cieľovej skupine žiakov oslabené, a tým v konečnom dôsledku negatívne ovplyvňujú fungovanie v bežnom živote, rozhodovanie a plánovanie. Implementáciou v edukačnom procese ponúkajú žiakom so ŠVVP primerané formy ventilácie pocitov, sebavyjadrenia, nadobúdania pozitívnych skúseností, kontrolované prežívanie emócií, zlepšovanie spoznávania seba a ostatných v skupine či kolektíve.

Vo všeobecnosti je pojem paradivadelné systémy chápaný ako sústava foriem uplatnenia drámy. Nie sú chápané ako tradičné divadlo, avšak divadelné prvky majú podobný cieľ: formovať a rozvíjať osobnosť jednotlivca v procese jeho osobnej participácie. Dôraz je kladený na intrapsychické prežívanie a osobnú skúsenosť, dynamiku procesu. Prípadný estetický a umelecký výsledok je tu považovaný za druhotný. Prvotný je proces prežívania jedinca.

Valenta (2001) kategorizuje paradivadelné systémy podľa povahy a cieľovosti na:

- 1 **Paradivadelné systémy ako pojem edukačnej povahy**, teda využitie divadla ako prostriedku vo výchovno-vzdelávacom procese. Zaraďujú sa tu podľa neho dve kategórie: **dramatická výchova a divadlo vo výchove**.

Dramatická výchova (alebo aj výchovná

dráma či tvorivá dramatika) je vnímaná ako spôsob pedagogického pôsobenia aplikovaného vo vzdelávacích osnovách v zahraničných krajinách. Medzi krajiny, ktoré sa dramatickej výchove venujú, ako intenzívne, tak aj extenzívne, patrí napríklad Holandsko, Veľká Británia či Česká republika. Využíva sa tu ako metóda vo výchove a vyučovaní alebo ako príležitostný prvok v edukačnom procese. Zemanová (1993) pojednáva o dôležitosti dramatickej výchovy na rozvíjanie komplexnej osobnosti dieťaťa z hľadiska formovania modelu medziľudskej interakcie hrou.

V divadle vo výchove ide o tvorbu divadelného predstavenia s výchovno-vzdelávacím zameraním. Hráči majú možnosť nielen aktívnej participácie a usmerňovania deja, či preberania niektorých rolí, ale aj možnosť aktívnej participácie v prípravnej fáze.

Prípravná fáza má rôzne obsahy:

- študovať reálie,
- navštíviť reálne prostredie, v ktorom sa dej dramatisovaného príbehu odohráva,
- tvorba rekvizít,
- spoznávanie roly, ktorá bola dieťaťu pridelená.

Výsledkom tohto procesu je kvalitné divadelné predstavenie ponúkajúce deťom hru s výrazne edukačnými cieľmi. Avšak, častokrát ide o dlhodobý a organizačne zložitý projekt (Marušák, Somers 2000 in Fudaly, 2003).

Podľa Fudalyho (2003) tu radíme aj špeciálnu dramatickú výchovu a tzv. spoluhráčske divadlo, ktorého najznámejšími modelmi sú divadlo utláčaných a divadlo vo výchove.

Na Slovensku je špeciálna dramatická výchova novým fenoménom. Jej definícia je paralelná s dramatickou výchovou, avšak proces je prispôsobený vybranými metódami, prostriedkami a prístupom pre stimuláciu, rozvoj a kultiváciu komplexnej osobnosti jedinca s postihnutím alebo narušením (Majzlanová, 2001).

Vo všeobecnosti môžeme podotknúť, že hlavný význam špeciálnej dramatickej výchovy podľa Fudalyho (2003) spočíva v korektívnej a kompenzačnej funkcii dramatických techník a zároveň poskytuje príležitosť k skúsenostiam a zážitkom absentujúcim v ich bežnom živote.

Spoluhráčske divadlo považujeme za ďalšiu alternatívu využitia drámy na rozvíjanie osobnosti, riešenia osobných problémov rôznej povahy a podobne. Spoluhráčske divadlo je charakteristické spolupracou profesionálnych hercov s divákmi pri dramatizácii zvolenej témy alebo problému. Na Slovensku je známe pomenej.

2 Paradivadelné systémy ako pojem terapeutickkej povahy, teda využitie divadla na terapeutické účely. Tu patria **dramatoterapia, psychodráma, sociodráma, psychogymnastika a teatroterapia.**

Priblížime si tie, s ktorými budeme pracovať. Dramatoterapia vychádza z liečebno-výchovných prístupov a metód, ktoré sa používajú k osobnostnému rastu, emocionálnemu ozdraveniu, ku korekcii nežiaducich postojov a správania u jedincov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími

potrebami. Ide o osoby vyžadujúce individuálny prístup z dôvodu ohrozenia, postihnutia, narušenia alebo zdravotného oslabenia. Valenta (1999 in Fudaly 2003, s. 28) považuje dramatoterapiu za „*postup upravujúci narušenú činnosť organizmu dramatickými prostriedkami.*“

Valenta (1999) ďalej pojednáva o vyvolaní elementárnych efektov dramatoterapie, medzi ktoré patrí kreativita, predstavivosť, iný svet a iná realita. Ich cieľom je dosiahnuť zmenu v aspektoch, ktoré podľa morálnych noriem nie sú v poriadku. Zdieľa techniky a prostriedky s dramatickou výchovou a špeciálnou dramatickou výchovou. Na druhej strane sa dramatoterapia líši od dramatickej a špeciálnej dramatickej výchovy istými špecifikami:

a) cieľom

- Fundamentálnym cieľom je pomôcť jedincovi zažiť emócie, získať sebamotiváciu a lepšiu orientáciu v problematikách, situáciách a vzťahoch.

Medzi dôležité emocionálne ciele patrí:

- uvoľnenie tenzie,
- rozvíjanie empatického správania,
- rozvíjanie kreativity a fantázie,
- aktivizácia komunikačného kanála.

K osobnostným cieľom patrí:

- integrácia vlastnej osobnosti,
- rozvíjanie sebavedomia a sebaavedomenia,
- vytvorenie pocitu zodpovednosti a samostatnosti,
- úprava reálnej ašpirácie,
- cvičenie emočnej sebaregulácie.

b) plnením terapeutických cieľov u každého jedinca

- Najbežnejšou formou terapie je skupinová terapia, no jej nevyhnutnou súčasťou je sústredenie sa aj na potreby individuálneho jedinca.

c) formou práce

- Ako už bolo podľa Valenta (2001) spomenuté, existuje skupinová a individuálna forma, pričom skupinová dopĺňa tú individuálnu.

e) veľkosťou skupiny

- Zväčša ide o tri až desať osôb.

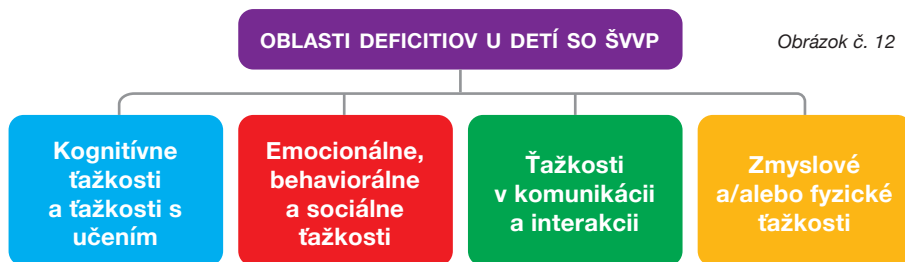
e) ciele výberom klientov

Pri aplikovaní ktorejkoľvek z vyššie menovaných foriem paradivadelných systémov je potrebné mať pri ich výbere na zreteli diagnózu, vek a pohlavie cieľovej skupiny, čo môže jednotlivcom poskytnúť väčší pocit kompetencie v činnosti, na ktorú sa

zameriavajú a k následnému zvýšeniu sebahodnoty. Vzhľadom na to, že dráma je vo všeobecnosti forma sociálneho umenia, aktívne zapojenie sa do akejkoľvek dramatickej činnosti môže žiakom uľahčiť pozitívne sociálne výsledky, ako je napríklad pocit spolupatričnosti ku skupine - triede. Aj keď sa vytváranie takýchto pocitov môže považovať za prospešné pre všetkých, osobitný význam má pre deti, ktoré môžu byť kvôli svojim špecifickým potrebám vylúčené z množstva sociálnych situácií, ktoré intaktné deti považujú za samozrejmosť (Gallagher, 2007).

Dieťa so ŠVVP potrebuje niečo iné alebo nad rámec toho, čo sa poskytuje intaktným deťom v rovnakom veku, aby napredovalo vo svojom učení a sebarozvoji. Najčastejšie k tomu dochádza v dôsledku jedného alebo komplexnej kombinácie ktoréhokoľvek z nasledujúcich deficitov:

Oblasti deficitov u detí so ŠVVP

Obrazok č. 12

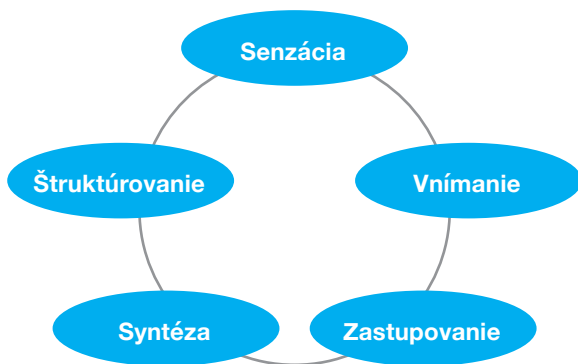
Ward (1989) zastáva názor, že je potrebné klásť dôraz na implementáciu umenia vo vzdelávaní mladých ľudí so špeciálnymi potrebami na základe toho, že umelecké aktivity pre nich samy o sebe majú všeobecnú terapeutickú hodnotu. Viacerí autori tvrdia, že existuje niečo také ako „estetické poznanie“, teda poznanie iné ako to,

ktoré sa týka objektívnych faktov, také, ktoré vychádza zo zmyslovej skúsenosti. Takéto znalosti sú pre každého jednotlivca vysoko osobného a premenlivého charakteru a ponúkajú nové pohľady a štruktúry na pochopenie a posúdenie vlastného miesta vo svete. Ward (1989) poukazuje na päť kľúčových oblastí estetického poznania. Každá

z nich môže súvisieť s umeleckou formou drámy, výsledkom čoho je, že potenciál drámy sa v akejkoľvek forme

a podobe vo výchovno-vzdelávacom procese mladých ľudí so ŠVVP stáva presvedčivo lákavým:

Päť kľúčových oblastí estetického poznania

Obrázok č. 13

1 Sensácia

V prvom rade spoznávame svet prostredníctvom našich zmyslov. Napríklad, ak vám niekto zatlačí prst do ramena, s najväčšou pravdepodobnosťou pocítite tlak. „S najväčšou pravdepodobnosťou“, pretože niektoré špeciálne potreby vznikajú v dôsledku neschopnosti vnímať aspekty sveta v dôsledku poškodenia jedného alebo viacerých primárnych zmyslov - zrak, sluch, hmat, chuť, čuch. Dráma je polysémická, to znamená, že význam sa v umeleckej forme prenáša prostredníctvom množstva znakových systémov.

2 Vnímanie

Vnímanie je registrácia toho, čo bolo zažité zmyslovo. Zahŕňa to začlenenie vnemu do schémy alebo vzoru, ide teda o výlučne kognitívny proces. Napríklad, ak cítite tlak vyvíjaný na vaše rameno, môžete predpokladať, že je to palica, pištoľ alebo prst a podobne, v závislosti od toho, aké ďalšie

informácie v danej situácii prijímate a kognitívne spracováвате. Aj tu však platí, že nie všetky deti odvodzujú rovnaké vzorce buď z dôvodu zmyslovej nedostatočnosti, alebo neurologického zlyhania rozpoznať a v hierarchii zážitkov umiestniť zmyslovú skúsenosť. V dráme existuje mnoho spôsobov, ako stvárniť to isté, je otvorená rôznym interpretáciám.

3 Zastupovanie

Toto je obzvlášť silná oblasť estetického poznania, ktorá má jasné spojenie s dramatickým médiom v tom, že zahŕňa použitie tela na vyjadrenie zmyslového zážitku, napríklad fyzické demonštrovanie vašej reakcie na niečo, čo uviazlo vo vašej myslí - vo vašom tele. Ľudia sa učia prostredníctvom reprezentácie a dráma je umelecká forma, ktorá môže využívať vizuálne, verbálne, kinestetické zástupné formy reprezentácie, ponúka rôzne možnosti skúmania a vyjadrenia.

4 Syntéza

Intaktné deti si rozvíjajú vzťah k veciam prostredníctvom multizmyslovej aktivity. Napríklad pri nečakanom zvuku za chrbtom by väčšina detí použila svoj sluch, aby zistila, čo je za nimi. Môžu sa aj otočiť a použiť oči, aby videli, čo to je. Niektoré deti však svet takýmto spôsobom nevnímajú. Pri práci s deťmi so ŠVVP je preto užitočné zámerne použiť jeden zmysel, aby podporil a doplnil druhý. Formy drámy sú na to ideálne.

5 Štruktúrovanie

Zdá sa, že ľudia majú fenomenálnu túžbu chcieť „uzavrieť“ nejaký zážitok a uložiť si ho podvedome vo svojej štruktúre skúseností. Napríklad štuchnutie do ramena môžeme považovať za vtip, urážku alebo nehodu. Keď to nejakým spôsobom zaškatul'kujeme, môžeme tú istú asociáciu zažiť pri budúcej podobnej udalosti. Nemôžeme však predpokladať, že všetci žiaci so ŠVVP budú štruktúrovať skúsenosti rovnako predvídateľným spôsobom ako my. Môže sa stať, že žiaci so ŠVVP štruktúrujú skúsenosti spôsobom, ktorý sa väčšine intaktnej populácie zdá zvláštny. Zamyslime sa, nebol by svet nudný, keby všetci ľudia štruktúrovali svoje skúsenosti presne rovnakým spôsobom?

V každom prípade je úlohou pedagóga určiť, ktorá z piatich kľúčových oblastí funguje dobre a využiť to na podporu rozvoja iných oblastí, v ktorých má daný žiak so ŠVVP deficit. Dôraz

v praktickej dramatickej práci či v edukačnom procese s cieľovou skupinou žiakov by sa mal týkať rozpoznávania a rozvíjania existujúcich schopností takým spôsobom, aby sa podporovali nové zručnosti, vedomosti a poznatky, v žiadnom prípade nemá ísť o konfrontáciu s neschopnosťou a nedostatkom vedomostí.

Paradivadelné systémy zároveň plnia rôzne dôležité funkcie, potrebné nielen v edukačnom procese, ale aj v bežnom živote. Sú to:

1 zážitok

jeho prvoradá funkcia je poskytnúť umelecký a estetický zážitok pre diváka;

2 predstavy

druhou rovnako dôležitou funkciou je vytvárať predstavy o vlastných činoch a správaní jedinca v situáciách, ktorým sa vyhýba alebo ich popiera;

3 identita

treťou funkciou je to, že paradivadelné systémy ponúkajú mozgu a telu silné stimuly pre aktivizovanie emócií a pamäti; tým pomáha jedincovi ujasniť si vlastnú identitu (Mitchell in: Majzlanová, 1999);

4 porozumenie

Hickson (2000) tvrdí, že paradivadelné systémy pomáhajú jedincovi nielen s pochopením seba samého, ale aj sveta okolo neho a vzťahu jedinca k svetu.

3.1. METODIKA APLIKOVANIA V PRAXI

Majzlanová (1992) zvyrazňuje dôležitosť metodické prípravy a samotnej realizácie u detí s postihnutím a naruše-

ním s ohľadom na ich možnosti, schopnosti, obmedzenia, druh a rozsah postihnutia alebo narušenia, kvalitu

a typ domáceho prostredia a nakoniec aj na jeho predchádzajúce skúsenosti a zážitky. Pri výbere prostriedkov a dramatických činností, v našom prípade pri realizácii etúd či tutoriálov, je potrebné vziať do úvahy taktiež:

- funkcie a vlastnosti, ktoré chceme u detí rozvíjať či formovať,
- prvotné a druhotné zameranie na poruchy alebo narušenia,
- čomu sa vyvarovať alebo na čo brať ohľad pri práci s dieťaťom, ktoré má konkrétny hendikep.

Podľa Fudalyho (2003), špeciálna dramatická výchova je delená z hľadiska špecifických postihnutí a narušení z hľadiska praxe nasledovne:

1 Špeciálna dramatická výchova u emocionálne a sociálne narušených

Zahrňujeme tu najmä aktivity so zámerom uvoľnenia, rozvoja spolupráce, sebahodnotenia, kreativity, motivácie a v neposlednom rade aktivity poskytujúce alternatívy a možnosti slobodného výberu námetu či roly. Vhodné sú všetky prostriedky dramatickej výchovy.

2 Špeciálna dramatická výchova u mentálne postihnutých

Pri práci s deťmi s mentálnym postihnutím je nutná systematickosť vo vedení, názorná ukážka alebo výklad pri kladení požiadaviek vyplývajúcich z činnosti, opakovanie niektorých hier pre zvyšovanie záujmu o danú hru. Môžeme použiť hry a aktivity na precvičovanie rytmu, rozvíjanie sociálnych vzťahov a komunikácie ako aj pohybové techniky neverbálneho charakteru či voľnú dramaturgiu.

3 Špeciálna dramatická výchova u telesne postihnutých

Deti s telesným postihnutím vyžadujú cvičenia relaxačného, rytmického a rečového charakteru. Môžu byť použité hry rolí, improvizácia, tanec alebo hra s bábkou. Hra s bábkou ale v tomto prípade vyžaduje pomoc pedagóga. Môže sa taktiež spájať hudba s pohybom s ohľadom na pohybové možnosti detí.

4 Špeciálna dramatická výchova u zrakově postihnutých

Hry a cvičenia zameriavame na rozvoj zdravých a plne funkčných zmyslov, medzi ktoré radíme mimiku, gestikuláciu, priestorovú orientáciu, rečový prejav; hudobné hry podnecujú rozvoj fantázie a predstáv. Využívajú sa aj dialógy a rytmické cvičenia. V tomto prípade musí byť priestor bezpečný, bez prekážok a rekvizity či pomôcky musia mať stále miesto.

5 Špeciálna dramatická výchova u sluchovo postihnutých

Turzíková (1994) odporúča rozvoj senzomotorických zručností a schopností, vzbudzovanie záujmu o zvukový svet, komunikáciu. Treba ich podporovať a navádzať k verbálnemu prejavu. Môže byť uplatnená aj pantomíma, hry a cvičenia neverbálnej komunikácie, rytmické cvičenia a príbehy so zrozumiteľným a jednoduchým textom.

6 Špeciálna dramatická výchova u detí s poruchami reči

Tu sa osvedčili najmä dychové, artikulačné a rečové cvičenia a hry, bábkové a maňuškové divadlo, pohybové etudy, uvoľňovacie a relaxačné techniky.

Prečo je uplatňovanie metód paradivadelných systémov v edukačnom procese pre učiteľ'ov užitočné?

- Sú efektívnym nástrojom vyučovacieho procesu a nástrojom osobného rozvoja žiakov.
- Pomáhajú vytvárať nové metódy učenia založeného na dramatických technikách.
- Umožňujú zdieľať a analyzovať dramatické metódy v rámci vzdelávacieho kontextu.
- Rozširujú portfólio techník pre rozvoj mäkkých zručností žiakov a učiteľ'ov.
- Vplývajú na sociálny, emocionálny, fyzický, kognitívny a morálny rozvoj žiakov.

Obrázky č. 14 – 15

Príprava etúd a tutoriálov počas stretnutia s partnermi projektu Mediálne javisko inakosti na pôde Súkromnej školy umeleckého priemyslu filmovej v Košiciach

4. IMPLEMENTÁCIA TUTORIÁLOV A VYBRANÝCH PARADIVADELNÝCH SYSTÉMOV V INOVANÝCH UČEBNÝCH OSNOVÁCH ETICKEJ A RODINNEJ VÝCHOVY

Hodnota edukačného tutoriálu vysoko koreluje s jeho implementáciou do učebných osnov. Existujú výskumy, ktoré podporujú používanie videa ako dynamického zdroja na podporu učebných osnov. Podľa nedávneho prieskumu medzi učiteľmi až 94 % triednych učiteľov v priebehu minulého akademického roka efektívne využívalo video. Prečo?

Cielom pedagógov je dať žiakom chuť zapojiť sa do procesu aktívneho učenia sa a tutoriál je vhodným inštruktážnym médiom, ktorý je presvedčivý a vyvoláva oveľa väčší záujem o vzdelávanie ako tradičné metódy. Pomocou obrazu a zvuku je tutoriál dokonalým médiom pre žiakov so ŠVVP. Vďaka možnosti pridania titulkov má každý žiak na výber, či bude tutoriál sledovať, počúvať alebo čítať. Tutoriál stimuluje a zapája žiakov do vytvárania záujmu a udržiavania tohto záujmu na dlhšie časové obdobia. Poskytuje pedagógom inovatívne a efektívne prostriedky na riešenie a poskytovanie požadovaného obsahu učebných osnov atraktívnym spôsobom.

Tutoriál ako zážitok

Výhody používania tutoriálu vo vzdelávaní zahŕňajú poskytovanie zmyslového zážitku, ktorý umožňuje, aby sa koncepty a nápady skutočne stali zážitkom a ožili.

Tutoriál ako flexibilné edukačné médium

Čím väčší je záujem a angažovanosť žiakov a čím interaktívnejšia je každá hodina, tým viac sa žiakom bude vyučovanie páčiť, naučia sa a uchovávajú

si z neho viac informácií. Tutoriál poskytuje formu interaktívnej výučby a je veľmi flexibilným médiom. Poskytuje možnosť zastaviť každú videosekvenciu a vyzvať žiakov k diskusii. Dáva možnosť pretočiť časť záznamu dozadu, aby ste si ho ešte raz pozreli a uistili sa, že žiaci pochopili kľúčový koncept. Umožňuje tiež pridanie ďalšej interaktivity kopírovaním aktivít, vedením diskusií alebo opakovaním ukážok, etúd a experimentov v triede.

Tutoriál ako doplnok k hodine alebo vyučovaciemu bloku v prezenčnom vzdelávaní

Najefektívnejším spôsobom použitia tutoriálu v prezenčnom vzdelávaní je jeho využitie ako doplnku k hodine alebo študijnej jednotke. Tutoriál by sa mal používať ako inštruktážna stránka spolu s ďalším materiálom, ktorý máte k dispozícii na výučbu konkrétnej témy. Pedagóg by sa mal pripraviť na použitie tutoriálu v triede rovnakým spôsobom, ako to robí s inými učebnými pomôckami alebo zdrojmi.

Zdroje tutoriálov

Používanie overeného a kvalifikovaného zdroja tutoriálov a ďalších edukačných materiálov pomôže pedagógom minimalizovať čas prípravy na hodinu tým, že im umožní ľahko identifikovať a vybrať si správny a obsahovo korektný tutoriál na hodinu, tak, aby sa zlepšili výsledky vzdelávania, kvalita a prínos každej vyučovacej jednotky.

4.1. CHARAKTERISTIKA ETICKEJ VÝCHOVY

Najvhodnejším predmetom na implementáciu tutoriálov a vybraných paradivadelných systémov do výchovno-vzdelávacieho procesu je predmet etická výchova, v ktorej je možné uplatňovať rôzne dramatické aktivity, vrátane dramatickej výchovy. Nižšie uvádzame komparáciu učebných osnov učebného predmetu etická výchova v 9. ročníku ŠZŠ pre žiakov s MP a pre žiakov stredného odborného vzdelávania pred a po inovácii.

Charakteristika učebného predmetu etická výchova, 9. ročník pre žiakov s MP

Etická výchova predstavuje overený výchovný model, ucelený program, vedúci žiakov k pozitívnym hodnotám a k ich uplatneniu v bežnom živote. Pomáha žiakom rozvíjať svoju identitu, poznať svoje silné a slabé stránky, zároveň ich učí pochopiť a akceptovať druhých, vytvárať pozitívne vzťahy a prevziať zodpovednosť za seba aj za druhých. Vďaka týmto cieľom etická výchova účinne pripravuje žiakov na zmysluplný a produktívny život v rodine, na pracovisku i v spoločnosti. Cieľom etickej výchovy je v rámci možnosti nahradiť žiakom chýbajúce pozitívne skúsenosti, vrátiť im pocit dôvery v seba a okolie, pomáhať im nadobudnúť zdravé sebedomie, učiť ich vychádzať s rovesníkmi, podporovať rozvoj pozitívnych osobnostných vlastností, oboznamovať a pomôcť im zvnútorňovať prosociálne hodnoty a postoje.

Proces učebného predmetu etická výchova

Etická výchova sa v 9. ročníku zameriava na prehĺbenie niektorých hodnôt

a sociálnych spôsobilostí, s ktorými sa žiaci stretli v predchádzajúcich ročníkoch. Snažíme sa diskutovať a zaujať prosociálne postoje k rozličným aktuálnym problémom žiakov. Tematický celok, **Radosť a optimizmus** – trvalé nastavenie ľudského života, zameriavame na poskytnutie skúseností pozitívneho myslenia v období dospievania žiakov. Radíme tu aj námety podľa záujmu žiakov a výberu učiteľa zamerané na obdobie dospievania.

Kompetencie rozvíjajúce sa v predmete etická výchova

- sociálne komunikačné kompetencie (spôsobilosti) - v etickej výchove ide o schopnosť vyjadriť názor, vedieť pozorne počúvať, poznať základné prvky verbálnej a neverbálnej komunikácie,
- kompetencia (spôsobilosť) riešiť problémy,
- osobné, sociálne a občianske kompetencie (spôsobilosti),
- kompetencia (spôsobilosť) vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry,
- kompetencie zručnosti v oblasti finančnej gramotnosti.

Ciele učebného predmetu etická výchova

Hlavným cieľom etickej výchovy je **prosociálnosť** (personalizácia, socializácia a kultivácia človeka, teda výchova žiaka ako tvora spoločenského k hodnotám v mravnej rovine). Ďalšími cieľmi sú:

a. kognitívne ciele:

- rozvíjať povedomie vlastnej

dôstojnosti a hodnoty ľudskej bytosti,

- definovať pojmy rodina, priateľstvo, úcta, pomoc,
- špecifikovať úlohu rodiny, vplyv médií, oboznámiť sa s prosociálnymi hodnotami a vzormi, zdravým životným štýlom, závislosťami ohrozujúcimi náš život, s ich nežiaducimi vplyvmi,
- prehĺbiť komunikačné spôsobilosti orientované na riešenie problémov a vedenie dialógu,
- oboznámiť sa s niektorými vlastnosťami podporujúcimi zdravý životný štýl,
- učiť sa preberať zodpovednosť pri ponuke rozličných typov závislostí, vrátane nevhodných masmediálnych vplyvov,
- chápať význam radosti a pozitívneho myslenia v ľudskom živote a snažiť sa ich šíriť,
- osvojiť si princípy finančnej gramotnosti,
- ovplyvňovať sociálny rozvoj, ktorý je dôležitý pre žitie v spoločnosti - pomocou techník dramatickej výchovy rozvíjať empatiu, toleranciu,
- rozvíjať estetiku, umenie a kultúru,
- zoznamovať žiakov s divadelným umením a používať prvky dramatizácie (hra rol, konflikt s dramatickou situáciou, s dramatickým dejom, s ramatickým dialógom a s improvizáciou),
- prostredníctvom dramatickej hry a hraním rol preskúmať a ujasňovať si osobný postoj k zvoleným témam zameraným predovšetkým na medzil'udské vzťahy, postoje, hodnoty a celospoločenské problémy;

b. afektívne ciele:

- pracovať v skupine, aktívne sa zúčastniť spoločnej tvorby, dokončiť ju a prezentovať,
- poskytnúť základné vedomosti o verbálnej a neverbálnej komunikácii, ekologických hodnotách a etike,
- formovať svedomie a niesť zodpovednosť za svoje skutky,
- vedieť vyjadriť svoje túžby a sny, vedieť povedať nie, efektívne využívať voľný čas,
- riešiť konflikty v triede, v skupine rovesníkov, počúvať iných a viesť dialóg,
- prijať zodpovednosť za svoje skutky,
- vytvárať hodnotový a orientačný systém poznatkov žiakov,
- vyjadriť názor a pomocou zážitkových metód zaujať postoj k zamilovanosti, láske, domácej násilii, zneužívaniu, týranii, zanedbávaniu,
- pomáhať iným,
- zdokonaľovať sebaovládanie, pozitívne hodnotenie seba a druhých, komunikačné zručnosti a pod., rozvíjať schopnosť empatie a zvládanie agresivity,
- ešpektovať a uplatňovať pravidlá spoločenského spolunažívania,
- chrániť životné prostredie, rozvíjať pozitívny vzťah k životnému prostrediu;

c. psychomotorické ciele:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, využívať čo najviac zmyslov,
- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť,
- vstupovať do rol, vcítiť sa a prirodzene

sa v nich vyjadrovať,

- rozvíjať bežnú, nenásilnú komunikáciu.

Metódy a formy práce na vyučovaní predmetu etická výchova

Metódy aplikované a implementované na vyučovaní predmetu etická výchova sú: rozhovor, diskusia, inscenačná metóda, hra rol, hra príbehov, opis, simulácia, improvizácia, interpretácia, alej, etuda, pantomíma, dramatisácia, dramatická hra, výtvarné činnosti, metódy práce s textovým materiálom, metódy práce s obrazovým materiálom.

- Medzi **metódy práce**, prostredníctvom ktorých zabezpečíme tento prenos a **implementáciu tutoriálov a vybraných paradivadelných systémov do edukácie, patrí najmä inscenačná metóda, alej, hra rol, opis, inscenácia, simulácia, improvizácia, pantomíma, dramatisácia, dramatická hra, etuda a interpretácia.**
- Medzi formy práce patrí individuálne a skupinové vyučovanie. Odporúčame implementovať a využívať spôsoby tímovej spolupráce, kde skupina vytvára, spoločne zdieľa a prežíva určitú aktivitu. Všetko sa deje v demokratickej atmosfére. Práca v menších skupinách má tú výhodu, že sa v nich môžu prejaviť určité charakteristiky ľudí a dokonca sa v skupine môže realizovať aj jedinec, ktorého kolektív inak neprijíma, a tým sa lepšie začlení do kolektívu. Pri práci v skupinách žiaci používajú verbálne a neverbálne prostriedky na komunikáciu medzi sebou, čím si rozvíjajú svoje komunikačné schopnosti.
- Inovované učebné osnovy predmetu etická výchova pre 9. ročník sú

obohatené napríklad o témy: priateľstvo, túžby a sny, rodina, asertivita, verbálna a neverbálna komunikácia, uvedomenie si vlastnej hodnoty, skromnosť, dobroprajnosť, úcta a pomoc, v ktorých sa aplikuje dramatická výchova a ďalšie vybrané paradivadelné systémy. Súčasťou inovovaných učebných osnov je spracovaných dvadsať tém do jednotlivých vyučovacích hodín alebo blokov s využitím metód dramatickej výchovy, ktoré sú použiteľné v akomkoľvek výchovnom predmete v triedach 5. - 9. ročníka.

Charakteristika učebného predmetu etická výchova pre nižšie stredné odborné vzdelávanie pre žiakov s MP

Predmet etická výchova je súčasťou všestrannej prípravy žiakov pre spoločenský život. Poslaním etickej výchovy je vychovávať osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, v ktorej úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a národné hodnoty zaujímajú významné miesto. Zážitkovým učením účinne podporuje pochopenie a interiorizáciu mravných noriem a napomáha k osvojeniu správania sa, ktoré je s nimi v súlade. Pripravuje mladých ľudí pre život, aby raz, ako dospelí, prispeli k vytváraniu harmonických a stabilných vzťahov v rodine, na pracovisku, medzi spoločenskými skupinami, v národe a medzi národmi. Etická výchova sa zameriava na výchovu k prosociálnosti, ktorá sa odráža v morálnych postojoch a v regulácii správania žiakov. Súčasťou etickej výchovy je aj rozvoj sociálnych zručností, ako je komunikácia, empatia, pozitívne hodnotenie iných a pod.

Proces učebného predmetu etická výchova

Etická výchova vychováva k mravnej zrelosti pomocou techník, ktoré napomáhajú prežitiu a pochopeniu hodnôt, najmä vnímaním situácií, prírody, seba a druhých (senzibilizácia), uľahčujú porozumenie a interiorizáciu súvisiacich hodnôt a noriem (hodnotová reflexia), umožňujú nácvik zodpovedajúceho správania (nácvik v podmienkach triedy), vedú k uplatneniu skúseností osvojených v škole, v každodennom živote (zovšeobecnenie a prenos). Tieto body predstavujú postupnosť metodických krokov etickej výchovy. Dôležitá je vhodná motivácia činností žiakov, aby žiaci pracovali radi. Učiteľ má uprednostňovať samostatnú a skupinovú prácu žiakov. Dávať žiakom možnosť vyjadriť vlastné myšlienky, názory a stanoviská. Úlohou učiteľa je vytvoriť v skupine atmosféru otvorenosti, srdečnosti a dobroprajnosti.

Etická výchova súvisí aj s vyučovaním ďalších učebných predmetov, ktoré dávajú veľa príležitostí na rozhovor o etických problémoch, na prezentáciu pozitívnych vzorov správania, sústreďujú sa na etický aspekt učiva.

Kompetencie rozvíjajúce sa v predmete etická výchova

- sociálne komunikačné kompetencie,
- kompetencie (spôsobilosti) v oblasti matematického myslenia,
- kompetencie (spôsobilosti) v oblasti informačných a komunikačných technológií,
- kompetencie (spôsobilosti) učiť sa,
- kompetencie (spôsobilosti) riešiť problémy,
- osobné, sociálne a občianske kompetencie (spôsobilosti),

- kompetencie (spôsobilosti) vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry,
- kompetencie v oblasti finančnej gramotnosti.

Ciele učebného predmetu etická výchova

Hlavným cieľom etickej výchovy pre žiakov stredných odborných škôl s mentálnym postihnutím je formovanie mravne zreleho človeka, ktorý sa riadi určitými spoločensky uznanými morálnymi pravidlami – morálkou. Ďalšími cieľmi sú:

a. kognitívne ciele:

- definovať pojmy komunikácia, empatia, rodina, prosociálne hodnoty, práva dieťaťa,
- oboznámiť a špecifikovať úlohy rodiny, vplyv médií, oboznámiť sa s prosociálnymi hodnotami a vzormi, zdravým životným štýlom, závislosťami ohrozujúcimi náš život, s ich nežiaducimi vplyvmi,
- poskytnúť základné vedomosti o verbálnej a neverbálnej komunikácii, ekologických hodnotách a etike, formovať svedomie a niesť zodpovednosť za svoje skutky,
- vedieť opísať svoje túžby a sny, vedieť povedať nie, efektívne využívať voľný čas,
- riešiť konflikty v triede, v skupine rovesníkov, počúvať iných a viesť dialóg,
- prijať zodpovednosť za svoje skutky,
- vedieť zaujať kritický postoj k sebe samému,
- rozlišovať a využívať pojmy z oblasti komunikačných zručností - dôstojnosť, sebaúcta,

- vyjadriť vlastnými slovami podstatu dôstojnosti,
- rozpoznať dôležité životné hodnoty, brať ohľad na záujmy druhých,
- prijímať seba takého, aký je aj sprehrami a s chybami,
- rozvíjať skupinovú spoluprácu,
- poskytnúť deťom priestor pre spoločný zážitok prostredníctvom ich zapojenia do príbehu,
- osvojiť si princípy finančnej gramotnosti;

b. afektívne ciele:

- vytvárať hodnotový a orientačný systém poznatkov žiakov,
- vyjadriť názor a pomocou zážitkových metód zaujať postoj k zamilovanosti, láske, domácejmu násiliu, zneužívaniu, týranu, zanedbávaniu,
- prejavíť záujem a aktivitu v oblasti interpersonálnej komunikácie – verbálnej aj neverbálnej,
- pomocou metód dramatickej výchovy a na základe modelových situácií zažiť si na nečisto situácie na témy - zodpovednosť za seba a za ostatných, láska, úcta a sebaúcta, závislosti, práva dieťaťa, asertivita, altruizmus a egoizmus, a tým analyzovať, porozumieť, hodnotiť a vytvárať si postoje k týmto témam,
- nezištne pomáhať iným,
- prehlbovať úroveň vlastnej identity a identity druhých ľudí, prehlbovať chápanie zmyslu rodinného života,
- rozvíjať a zdokonaľovať základné etické postoje a spôsobilosti, ako sú sebaovládanie, pozitívne hodnotenie seba a druhých, komunikačné zručnosti, rozvíjať schopnosť empatie a zvládanie agresivity,

- rešpektovať a uplatňovať mravné princípy a pravidiel spoločenského spolunažívania a znášanie zodpovednosti za vlastné názory, správanie a konanie,
- pozitívny, ochranársky vzťah k životnému prostrediu a všetkému živému okolo nás;

c. psychomotorické ciele:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom; využívať čo najviac zmyslov,
- vstupovať do rol, vcítiť sa a prirodzene sa v nich vyjadrovať, v bežných komunikačných situáciách dokázať adekvátne uplatniť pojmy preberané v jednotlivých témach.

Metódy a formy práce na vyučovaní etická výchova

Metódy aplikované a implementované na vyučovaní predmetu etická výchova sú: zážitkové metódy práce, vrátane metód dramatickej výchovy, modelových hier a situácií, informačno-receptívna metóda, rozhovor, rozprávanie, vysvetľovanie, opis, reproduktívna metóda, riadený rozhovor, heuristická metóda, riešenie úloh, brainstorming, demonštrácia, pozorovanie, manipulácia s predmetmi, špecifické metódy (metóda viacnásobného opakovania informácií, metóda zapojenia viacerých kanálov do prijímania informácií, metóda intenzívnej spätnej väzby, metóda individuálneho prístupu), motivačné (motivačné rozprávanie, pochvala, povzbudenie, odmena), metóda hry, inscenačné metódy, nácvik pohybových zručností.

- **Zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, implementované do učebných osnov predmetu etická výchova** ako súčasť zážitkového

vyučovania, poskytujú učiteľovi možnosť nedirektívneho vedenia vyučovacieho procesu a vytvárajú uvoľnenú atmosféru. Výber a použitie metód a foriem práce je výlučne v kompetencii učiteľa, ktorý daný predmet vyučuje. Uvedené metódy učiteľ využíva so špecifickým cieľom pomôcť žiakom zažiť emócie, získať vnútornú motiváciu a lepšie sa orientovať v problémoch, situáciách, vzťahoch a v ťažkých témach spoločnosti. Etická výchova má pomocou metód dramatickej výchovy a ďalších implementovaných metód vybraných paradivadelných systémov prispieť k sebapoznávaniu a sebaakceptácii, k zvyšovaniu sebadôvery, sebaúcty a zvýšeniu interpersonálnej inteligencie dospievajúcich žiakov.

- Medzi najčastejšie používané implementované metódy, techniky a prostriedky dramatickej výchovy patria **neverbálne hry a cvičenia, etudy, pantomíma, dramatická hra, improvizácia, dramatizácia, rolové hry, bábková a maňušková hra, sociodráma a sociodramatické hry**. Žiadna z týchto metód sa nepoužíva izolovane, učiteľ ich zahŕňa do vyučovacích jednotiek s účelom plnenia stanovených cieľov.

Učiteľ používa metódy s cieľom pomôcť žiakom so/s:

- 1 zažívaním emócií,
- 2 získaním vnútornej motivácie,
- 3 lepšou orientáciou v bežných situáciách, vzťahoch a problémoch spoločnosti.

- **Inovované učebné osnovy predmetu etická výchova pre stredné odborné vzdelávanie žiakov s MP sú obohatené o témy ako:** zmysel života; láska; rodina; priateľstvo; sebavedomie; hodnoty, dôstojnosť úcta k sebe; konflikty v triede/ v skupine a ich riešenie; verbálna, neverbálna komunikácia; hodnoty, úcta k iným, darovanie sa, egoizmus, túžby a sny či altruizmus, no taktiež sú tu zahrnuté aj aktuálne témy zo spoločenského života, ako je migrácia, rasy a národy alebo etniká či práva dieťaťa. Súčasťou inovovaných učebných osnov je spracovanie dvadsiatich tém do jednotlivých vyučovacích hodín alebo blokov s využitím metód dramatickej výchovy, ktoré sú použiteľné v akomkoľvek výchovnom predmete v triedach odborného učilišťa a praktickej školy.

- Medzi **formy práce** patrí individuálne a skupinové vyučovanie. Počas vyučovania pracujeme v skupinách alebo individuálne s ohľadom na možnosti žiakov.

- Edukačný proces prebieha najmä prostredníctvom zážitkových metód a hodnotenie je založené na individuálnom prístupe k žiakovi. Hodnotiaci postup prebieha v podobe hierarchie:

- 1 sebahodnotenie,
- 2 vzájomné hodnotenie medzi žiakmi,
- 3 slovné hodnotenie učiteľom,
- 4 iné hodnotenie učiteľom.

4.2 CHARAKTERISTIKA RODINNEJ VÝCHOVY

Charakteristika učebného predmetu rodinná výchova pre nižšie stredné odborné vzdelávanie pre žiakov s MP

Vyučovací predmet rodinná výchova vychádza z výchovy k zdravému životnému štýlu a zodpovednému prístupu k jednotlivým úlohám v rodine. Jej úlohou je oboznámiť žiakov s fungovaním rodiny, vyčleniť úlohy jej jednotlivých členov, vedieť čo sú úlohy a ciele manželstva, poslanie matky a otca, čo sú rodičovské povinnosti a čo si vyžaduje starostlivosť o dieťa. Popri konkrétnych témach o rodine sa na hodinách rodinnej výchovy zaoberáme aj fyzickou, duševnou, spoločenskou zrelosťou človeka a pracujeme s témami spojenými so svetom ľudských vzťahov a takými, ktoré prináša spoločenský život okolo nás.

Proces učebného predmetu rodinná výchova

Rodinná výchova je predmet, ktorý je zaradený do vyučovania iba jednou hodinou týždenne a v rozvrhu hodín je spravidla na konci vyučovacieho dňa. Tento fakt nám dáva priestor na implementáciu netradičných foriem vyučovania, predovšetkým uplatňovanie metód dramatickej výchovy a ďalších vybraných paradivadelných systémov. Spomínané metódy majú okrem silného edukačného potenciálu aj možnosť uplatnenia relaxačnej funkcie a uvoľnenia atmosféry. Dokážu naplniť ciele osobnostného rozvoja umeleckými prostriedkami, čo prispieva ku komplexnému rozvoju osobnosti žiakov, najmä emocionálnej stránky osobnosti. Aktivitu žiakov môže učiteľ dosiahnuť variabilitou vyučovacích

prostriedkov, vyučovacích metód, organizačných foriem a materiálnych prostriedkov s poznaním individuálnych a psychologických osobitostí žiakov. Vytvára žiakom priestor na vyjadrovanie svojich názorov a pri analýze ich problémov vedie žiakov k rešpektovaniu rôznorodosti pocitov, názorov a postojev.

Kompetencie rozvíjajúce sa v pred- mete rodinná výchova

- sociálno-komunikačné kompetencie,
- kompetencie v oblasti informačných a komunikačných technológií,
- kompetencia učiť sa,
- kompetencia riešiť problémy,
- osobné, sociálne a občianske kompetencie,
- kompetencie zručností v oblasti finančnej gramotnosti.

Ciele učebného predmetu rodinná výchova

a. kognitívne ciele:

- definovať klasifikáciu rodiny, jej zmysel a možnosti, funkcie, základné charakteristiky rodiny, typy manželstva, históriu jej vývinu po súčasnosť, spoznať súčasné tendencie a trendy rodinného života;
- oboznámiť a špecifikovať úlohy manželov, manželiek, matiek a otcov;
- poskytnúť základné vedomosti o vnútro-rodinných faktoroch – demografických, psychologických, materiálnych a kultúrnych;
- formulovať etapy vývinu rodiny, znaky rodinnej výchovy a chyby v nej, výber partnera;

b. afektívne ciele:

- vyjadriť názor a pomocou zážitkových metód zaujať postoj k zamilovanosti, láske, domácemu násiliu, zneužívaniu, týraniu, zanedbávaniu;
- prejavíť záujem a aktivitu v oblasti interpersonálnej komunikácie – verbálnej aj neverbálnej;
- pomocou metód dramatickej výchovy a na základe modelových situácií zažiť si na nečisto situácie na témy zodpovednosť za seba a za ostatných, láska, úcta a sebaúcta, závislosti, práva dieťaťa, asertivita, altruizmus a egoizmus, a tým analyzovať, porozumieť, hodnotiť a vytvárať si postoje k týmto témam;

c. psychomotorické ciele:

- inštruktáž, demonštrácia, precvičovanie a spätná väzba pri osvojovaní si jednotlivých konkrétnych úkonov v témach: starostlivosť o dieťa, domácnosť, finančná gramotnosť, starostlivosť o zovňajšok, byt, okolie domu, hygiena.

Metódy a formy práce na vyučovaní rodinnej výchovy

Počas vyučovania pracujeme v skupinách alebo individuálne s ohľadom na možnosti žiakov. Implementované zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky a tutoriály poskytujú učiteľovi možnosť nedirektívne viesť vyučovací proces a vytvárajú uvoľnenú atmosféru. Výber a použitie metód a foriem práce je výlučne v kompetencii učiteľa, ktorý daný predmet vyučuje.

Metódy aplikované a implementované na vyučovaní predmetu rodinná výchova sú: zážitkové metódy práce, vrátane metód dramatickej výchovy, modelové hry a situácie, informačno-receptívna

metóda – rozhovor, reproduktívna - riadený rozhovor, heuristická - rozhovor, riešenie úloh, demonštrácia, pozorovanie.

- **Metódy dramatickej výchovy a ďalších paradivadelných systémov ako súčasť zážitkového vyučovania implementovaných do učebných osnov predmetu rodinná výchova** využíva učiteľ so špecifickým cieľom pomôcť žiakom pochopiť informácie, zažiť emócie, získať vnútornú motiváciu a lepšie sa orientovať v problémoch, situáciách, vzťahoch a v ťažkých témach spoločnosti. Rodinná výchova má pomocou spomínaných metód prispieť k sebaopoznávaniu a sebaakceptácii, k zvyšovaniu sebadôvery, sebaúcty a zvýšeniu interpersonálnej inteligencie dospievajúcich žiakov.
- Medzi implementované metódy, techniky a prostriedky paradivadelných systémov patria **neverbálne hry a cvičenia, etudy, pantomíma, dramatická hra, improvizácia, dramatizácia, rolové hry, bábková a maňušková hra, sociodráma a sociodramatické hry**. Žiadna z uvedených metód sa nepoužíva izolovane, učiteľ ich zahrňa do vyučovacích jednotiek s účelom plnenia stanovených cieľov.
- **Inovované učebné osnovy** zahrňajú povinné témy spomenuté v etickej výchove, no sú taktiež obohatené o témy v rámci rozvoja emocionálnej inteligencie a stránky osobnosti žiaka ako: láska, komunikácia, egoizmus, asertivita, hodnoty a priateľstvo. Zároveň sa môže stretnúť aj s témami spoločenského života, ktoré sú obsiahnuté aj v etickej výchove pre sekundárne vzdelávanie: práva dieťaťa, konflikty,

migrácia a závislosti. Súčasťou inovovaných učebných osnov pre stredné odborné vzdelávanie žiakov s mentálnym postihnutím je spracovanie dvadsiatich tém do jednotlivých vyučovacích hodín alebo blokov s využitím metód dramatickej výchovy, ktoré sú použiteľné v akomkoľvek výchovnom predmete.

- Edukačný proces prebieha najmä prostredníctvom zážitkových metód a hodnotenie je založené na individuálnom prístupe k žiakovi. Hodnotiaci postup prebieha v podobe hierarchie:
 - 1 sebahodnotenie,
 - 2 vzájomné hodnotenie medzi žiakmi,
 - 3 slovné hodnotenie učiteľom,
 - 4 iné hodnotenie učiteľom.

Krátka teoretická reflexia vyššie spomenutých implementovaných metód v inovovaných učebných osnovách predmetov etická výchova a rodinná výchova:

Hra rol

Kľúčové je uplatnenie hry rol vo fiktívnych situáciách, ktoré obsahujú konflikt, problém, tzn. využívanie roly, v ktorej hráč za postavu koná, teda koná s určitým zámerom. Je však potrebné zdôrazniť, že takáto hra rol môže byť rôzne špecifikovaná. V plnej hre rol hráč hovorí i telesne koná, ale hra môže mať aj limity: môže byť obmedzené slovo (napr. pri pantomimických činnostiach), zmenené tempo (spomalená hra), obmedzený môže byť pohyb (živé obrazy – hráči sa nehýbu, je to zastavený čas), môže to byť aktivita iba verbálna (hráči napríklad píšú za postavu list, hovoria za niekoho iného alebo sa prezentujú ako v rozhlasovej hre iba hlasmi). (príklady hier - Makišová A.: Dramatická výchova v školách, 2014, s.4).

Živé – nehybné obrazy

Pre túto metódu sa používa pojem sochy, zmrazenie alebo štronzo. V ponúkaných hudobnodramatických kompozíciách je živý obraz postavený na vlastnej aktivite žiakov celej triedy a na základe vopred naznačenej predstavy s tým, že žiaci poznajú tému obrazu.

Alej

Názov metódy je odvodený z anglického slova alley, ktorý prekladáme ako alej, ulička. Žiaci sa postavia do dvoch radov čelom k sebe, medzi radmi je širšia ulička, ktorou bude prechádzať dôležitá, určená postava hry. Čo alebo koho alej zastupuje, závisí od obsahu konkrétnej témy hry, aktivity, teda je určená rolou hráča, v ktorej sa budú hrať v radoch nachádzať. Určené je tiež to, čo majú hráči hovoriť. Z toho vyplývajú aj neverbálne prejavy detí. Určená postava hry prechádza uličkou, počúva názory, výroky hráčov v radoch, prípadne na ne reaguje. Cieľom tejto metódy je aktivizovať prežívanie, súcit, kritickosť.

Interpretácia

Je spôsob stvárnenia nejakej úlohy, piesne, skladby, literárneho textu. Jej hlavnou metódou je napodobňovanie.

Učiteľ v role

Učiteľ je súčasťou realizovaných akcií, hier, aktivít, pretože to pôsobí veľmi pozitívne na deti, ktoré sa nechcú verbálne či neverbálne prejavovať. „Technika učiteľ v role umožňuje dostať deti pomerne rýchlo a efektívne do hry. Podstatou tejto techniky je to, že učiteľ preberá na seba určitý typ roly a stáva sa súčasťou hry, je jeden z hráčov. V tejto role učiteľ nezotrúva počas celej vyučovacej hodiny“. (príklady hier - Valenta, Metódy a techniky dramatické výchovy, 2008, s. 311).

Neverbálne hry a cvičenia

Sú používané s účelom rozohriatia, uvoľnenia, odbúrania napätia, ako prostriedok komunikácie, sebapoznávania, uvedomenia si svojich pocitov a nálady. Používajú sa ako príprava na ďalšie techniky, ako práca s príbehom, metaforou, rolové hry, či práca s maskami (príklady neverbálnych hier – Kovalčíková a spol., Variácie podôb výchovnej dramatiky, str. 86-88).

Etudy

Sú drobný dramatický útvar na vyjadrenie pocitu, nálady, dramatického deja. Môžu mať stimulačné, nácvikové, terapeuticko-výchovné zameranie. Ich cieľom je rozvíjať citlivé vnímanie partnera v modelovej situácii, rozvíjať schopnosť čo najdramatickejšie vyjadriť, čo chce hráč povedať, vžiť sa do druhého človeka, dokresliť zážitok (príklady etúd - Kovalčíková a spol., Variácie podôb výchovnej dramatiky, str. 89-91).

Pantomíma

Využívame ju ako nadstavbu so žiakmi, ktorí už prešli neverbálnymi pohybovými aktivitami. Je to vyjadrenie nálady, pocitov, hraného dialógu, situácie, improvizácie charakterizáciou.

Dramatická hra

Je to hra s dramatickým konaním, ktorá sleduje nejaký výchovný cieľ. Voľná hra detí, ktorá slúži na skúmanie ich sveta, imitovanie činností a charakterov okolo nich. Je to prenášanie svojich zážitkov - poznávanie cez skúsenosť. Zážitok reality na „nečisto“. Tu sa dokážu zosúladiť činnosti - pohyb a reč, čo je u našich žiakov zvyčajne ťažké.

Improvizácia

Je konanie, ktoré vzniká bez predbežnej konkrétnej prípravy. Môže to byť činnosť, dej alebo tvorba, ktorá vzíde

na základe momentálnej nálady, pocitu alebo myšlienky. Žiaci môžu dostať nejaký východiskový bod, tému alebo rámec príbehu, ktorý „rozvíjajú“ ďalej vlastnou improvizáciou. Môže byť hromadná, párová, skupinová, sólová, pantomimická, slovná, pohybovo-slovná.

Dramatizácia

V nej sa už uplatňujú divadelné prostriedky na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov. Hlavným cieľom je zosúladiť reč a jednanie s postavou príbehu, ktorú žiak stvárňuje. Vyžaduje si prípravu a osobnú zainteresovanosť „herca“. Cieľom použitia tejto metódy je tiež stimulovať pozitívne citové prežívanie, rozvoj komunikačných schopností, sociálnej interakcie, rozvoj jednotlivých zložiek osobnosti a jeho tvorivosti a prehlbovať praktické zručnosti. U žiakov so ŠVVP je to často prekročenie vlastného ja a možnosť zažitia silného pocitu úspechu.

Bábková a maňušková hra

Bábka pomáha rozvíjať fantáziu a estetické čítanie, umožňuje rýchlejšie dosiahnuť edukačný cieľ a osvojiť si pozitívne návyky. Sú to projektívne „hračky“, ktoré umožňujú imaginárnu hru. Prostredníctvom nich si hráči premietajú vlastné zážitky a skúsenosti.

Sociodráma

Je hra, ktorá sa používa na odstránenie „porúch“ a sociálne nežiaduceho správania v skupine (triede). Môže ísť napríklad o poruchy komunikácie, poruchy správania a netolerancia jej členov, konflikty medzi žiakmi, nesprávny postoj k hodnotám, absencia kreativity u žiakov. Porucha môže byť v štruktúre, organizácii alebo v dynamike skupiny.

Sociodramatická hra

Pomocou nej si žiaci dokážu uvedomiť (alebo nájsť) postoj k nejakej téme prostredníctvom emocionálneho zážitku. Cieľom je rozvíjanie sociálnych zručností, zvýšenie empatie, odstránenie konfliktov, kooperatívne správanie a vzájomná závislosť

v skupine. Aktéri sociálnych hier nehrajú konkrétne osoby, oni stvárajú princípy alebo fungovanie určitej society. Pri organizovaní sociálnej hry musíme mať aktuálny konflikt, kvalitný scenár, dobrú stavbu scény a štruktúru akcie. Učiteľ musí sledovať priebeh, musí do diania zasahovať a tvoriť atmosféru, aby sa dosiahol cieľ.

Obrázok č. 16 Z nakrúcania v divadelných dielňach BDKE

5. VZOROVÉ TUTORIÁLY

Po dôkladnej analýze potrieb s dôrazom na aktuálne potreby a problémy cieľovej skupiny žiakov, z obsahu inovovaných učebných osnov etickej výchovy a rodinnej výchovy, tím odborníkov vybral pätnásť tém. Tie boli spracované do podoby scenárov, ktoré umelecky pretvorili umelci z Bábkového divadla v Košiciach a nonverbálnej skupiny 7mérföld a Közösségért z Maďarska do krátkych etúd. Následne s etúdami pracovali žiaci s pedagógmi Spojenej školy internátnej vo Vranove nad Topľou, kde zároveň prebehlo pilotné overovanie. Na podklade týchto pätnástich etúd, tzv. „mini divadelných hier“, vzniklo pätnásť tutoriálov.

Tvorcom a garantom kvality všetkých audiovizuálnych výstupov pre tutoriály bola Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová v Košiciach, ktorá realizovala aj celú produkciu a postprodukciiu.

Všetky vzorové tutoriály, náučné videá a ďalšie metodické podklady sú pre laickú i odbornú verejnosť dostupné na TV Terapeut <https://www.facebook.com/tvterapeut>, ktorej zdrojové umiestnenie na známej sociálnej sieti zabezpečí dostupnosť pre všetkých - najmä pre cieľovú skupinu žiakov, vzhľadom na ich často nedostatočné zabezpečenie IKT prostriedkami a internetovým pripojením.

Obrázok č. 17 *Príprava etúd a tutoriálov počas stretnutia s partnermi projektu Mediálne javisko inakosti na pôde SŠUP filmové v Košiciach*

1. METODICKÉ LISTY K TUTORIÁLOM

Metodické listy, vytvorené na základe vzorových tutoriálov, krok za krokom povedú pedagógov v ich práci so žiakmi, sú určené nielen na realizáciu v rámci vyučovacích hodín, ale nájdú svoje uplatnenie aj v mimoškolskej, záujmovej činnosti alebo ako nástroj prevencie či nápravy sociálno-patologických javov. Veríme, že vám pri práci poskytnú potrebné metodické a obsahové zázemie pri otváraní dôležitých tém v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu. Zároveň vás chceme podporiť v tom, aby ste si témy podľa vlastného uváženia prispôbili potrebám, schopnostiam a záujmom konkrétnych žiakov či aktuálnemu spoločensko-školskému alebo triednemu kontextu. Témy spracované v metodických listoch korešpondujú s cieľovými požiadavkami v rámci predmetov etická výchova a rodinná výchova, no zároveň dosahujú výkonové štandardy u žiaka inovatívnymi a neformálnymi metódami, čím zefektívňujú a oživujú výchovno-vzdelávací proces vedúci k ľahšiemu dosahovaniu a upevňovaniu získaných vedomostí, zručností a spôsobilostí u žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Rozvíjajú kompetencie a zručnosti cieľovej skupiny žiakov vo viacerých oblastiach zároveň. Tento fakt vám dáva slobodu

pri výbere iných – vlastných tém a možnosť maximalizovať potenciál každej z nich. Zároveň vám to umožňuje témy medzi sebou prepájať a kombinovať či individualizovať na základe predpokladov, možností a schopností žiakov alebo na základe situačného kontextu.

Každá spracovaná téma v metodickom liste ponúka prehľadný popis a špecifikáciu:

- cieľov aktivity,
- cieľovej skupiny, pre ktorú je aktivita určená,
- času, ktorý je potrebný na jej realizáciu, prípadne informácie o tom, kde aktivita môže alebo by mala prebiehať,
- metód, ktoré je vhodné použiť pri jej realizácii,
- pomôcok, resp. materiálov, potrebných na jej realizáciu,
- priebehu aktivity, vrátane návrhov na spôsob vedenia diskusie, prípadne reflexie.

Spracované témy ponúkajú pre pedagógov univerzálny metodický návod pre prácu s tutoriálmi – výučbovými videami vo výchovno-vzdelávacom procese.

terapeut TV

TV kanál poskytuje vzdelávacie služby v oblasti špeciálneho školstva so zameraním na arteterapiu a dramaterapiu. Televízne vysielanie a TV kanál je podporený zo zdrojov EÚ programu Erasmus+.

- 1 **Téma:** Egoizmus a altruizmus
- 2 **Predmet/y:** etická výchova, rodinná výchova
- 3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím
- 4 **Ročník:** 1. – 3. odborného učilišťa a praktickej školy
- 5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov
- 6 **Rozsah vyučovania:** 1 vyučovacia hodina - 45 min
- 7 **Ciele vyučovacej hodiny:**
 - a. **kognitívne:** žiaci dokážu:
 - vysvetliť pojem egoizmus - sebeckosť, ziskuchtivosť, individualizmus a altruizmus - obetavosť, nezištnosť, pomoc, spolupráca, prospešná pomoc druhým, empatia, vedú identifikovať ich protiklady;
 - identifikovať osobné hodnoty a priority;
 - b. **afektívne:** žiaci dokážu:
 - prostredníctvom príbehu priradiť sa k postave a vedú vysvetliť prečo;
 - argumentovať a zároveň si vypočuť argumentácie druhých;
 - dodržiavajú pravidlá diskusie;
 - c. **psychomotorické:** žiaci dokážu:
 - plynule sa vyjadriť spontánnym aj cieľavedomým prejavom – verbálne aj neverbálne, počas hry si zlepšujú koncentráciu;
- 8 **Kompetencie:**
 - **komunikácia v materinskom jazyku:** žiak vie komunikovať v rámci skupiny; vie sa pýtať, porozumieť

otázke a vie na ňu odpovedať, vie prečítať text a opísať obrázok, vie prejavíť svoj názor pred skupinou spolužiakov;

- **digitálne kompetencie:** žiak vie vyhľadať význam pojmu na Google;
- **spoločenské a občianske kompetencie:** žiak vie pracovať v skupinách a v tíme na spoločnej úlohe, vie vyhodnotiť správnosť a nesprávnosť konania v súvislosti s etickými a spoločenskými normami;
- 9 **Vyučovacie formy:** frontálne vyučovanie, skupinové vyučovanie, práca vo dvojiciach, individuálna činnosť;
- 10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Altruizmus a egoizmus“; text, ktorý prečíta učiteľ, biela tabuľa, magnetky, obrázky – postavy, domy, rieka, lavička, kartičky s jednotlivými postavami pre každého žiaka – Laura, Lukáš, Peter, Milan a Andrej, karty s charakterovými vlastnosťami – láska, egoizmus, altruizmus, sexizmus, agresivita, sebeckosť, ziskuchtivosť, individualizmus, altruizmus, obetavosť, nezištnosť, pomoc, spolupráca, prospešná pomoc druhým, empatia;
- 11 **Metódy a postupy:** videotutoriál, psychohra „Krokodíla rieka“, práca s príbehom, práca s Googlom, reflexia;
- 12 **Postup:**
 - **uviedenie do témy:** Učiteľ prehrá žiakom videotutoriál. Priradenie charakteristických vlastností postavám z videotutoriálu. Vysvetlenie významov vlastností – použijeme Google a žiaci rozprávajú o ľuďoch, ktorých

poznajú a zosobňujú tieto vlastnosti. Priradíme k vlastnostiam opozitá.

- **práca s príbehom:**

Učiteľ žiakom prečíta príbeh o Krokodílej rieke a počas čítania kreslí na bielu tabuľu riekou, most a magnetkami pripne domy, loďku a postavy z príbehu, aby bol príbeh názorný.

Bola raz jedna rieka plná krokodílov. Nebola šanca, žeby cez ňu preplával človek, pretože by ho zožrali krokodíly. Našťastie cez ňu viedol most. Na ľavom brehu rieky bývala Laura a na pravom Lukáš. Mali sa veľmi radi, chodili spolu a často sa navštevovali. Jedného dňa búrka zničila most a odniesla všetky zvyšky. Po pár dňoch Laure Lukáš veľmi chýbal a hľadal spôsob, ako by sa k nemu dostala na druhý breh. Na ľavom brehu býval aj Peter, ktorý vlastnil loď. Laura sa teda za ním vybrala s prosbou, aby jej požičal loďku. Peter jej navrhol, že jej loďku požičia, ale iba keď sa s ním vyspí. Laura ostala šokovaná takým návrhom, ale Peter bol neústupčivý. Laura nevedela, čo má robiť, tak si sadla na kraj rieky a plakala. Okolo šiel Milan, všimol si plačúce dievča na brehu rieky a opýtal sa jej, prečo plače. Laura mu povedala, že sa chce dostať na druhý breh a on jej ponúkol svoju loď bez toho, žeby za to čokoľvek žiadal. Lenže keď si Laura utrela slzy, zistila, že je to sused jej rodičov, s ktorými boli roky pohádaní a nerozprávali sa pre nejaké staré krivdy. Pred rodičmi mala veľký rešpekt a nedovolila si prijať nezištnú pomoc suseda. A tak sa Laura vrátila k Petrovi a povedala mu, že sa jej jeho návrh hnuší, ale musí ho prijať, lebo jej Lukáš veľmi chýba. Peter ju potom previezol na druhý breh. Lukáš sa jej najprv veľmi potešil, ale potom sa zháčil a opýtal sa jej, ako sa dostala na druhý breh. Laura najprv otáľala, ale napokon povedala pravdu. Lukáš sa nahneval

a vyhnal Lauru von. Vedľa Lukáša býval Andrej. Laura bola nešťastná, tak zašla k nemu a vyrozprávala sa mu. Ten sa na Lukáša nahneval a keďže sa mu Laura vždy páčila, išiel za Lukášom a zbil ho! Tu sa príbeh končí, nič viac nevieme.

Učiteľ vyzve žiakov, aby usporiadali postavy podľa toho, do akej miery sa stotožňujú s ich konaním, koho správanie považujú za najpriateľnejšie, bude na 1. mieste, koho najmenej na poslednom a nech si vlastné poradie zapisujú alebo odfotia mobilom.

Potom rozdelí žiakov na 2 skupiny a vyzve ich, nech sa v skupinách dohodnú na poradí.

Sleduje, ako žiaci medzi sebou komunikujú, či dokážu spolupracovať, do akej miery sa vedú dohodnúť a zapisuje si ich názory. Výsledné poradie v skupine musí byť po dohode všetkých jej členov.

Odhalenie a spätná väzba

- Hodnoty, ktoré reprezentujú postavy, sú: Laura = láska, Lukáš = egoizmus, Peter = sexuálne pudovosť, Milan = altruizmus, Andrej = agresivita.
- Rebríček hodnôt reprezentuje morálku žiaka. Charakterová vlastnosť, ktorá je na prvom mieste, je najsilnejšia, s tou, ktorú dal na posledné miesto, má najväčšie problémy a rieši si to tou prvou črtou.
- Na tabuľu, kde majú nakreslenú riekou s pripnutými obrázkami postáv a domov, si pripnú charakterové vlastnosti ku postavám tak, ako ich predstavujú.
- Neexistuje správne poradie. Poradie, ktoré si zoradil jednotlivec pred usporiadaním skupiny, reprezentuje jeho vlastnú morálku. Učiteľ môže ponúknuť žiakom, že sa s nimi môže individuálne porozprávať.

1 **Téma:** Asertivita

2 **Predmet/y:** rodinná výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2 C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1. – 3. ročník praktickej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 1 vyučovacia hodina - 45 min

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiaci dokážu:

- vymenovať a charakterizovať postavy z príbehu;
- definovať podoby agresívnej a asertívnej komunikácie a uplatňovať ich v konkrétnych situáciách;
- uvedenými aktivitami majú pochopiť súvislosti v rôznych formách komunikácie a primerane reagovať v navodených a konkrétnych situáciách;

b. afektívne: žiaci dokážu:

- zapojiť sa do spoločných činností v kolektíve spolužiakov;
- rešpektovať pravidlá hry;
- vyjadriť svoj názor a zdôvodniť postoj;
- identifikovať a vyjadrovať vlastné prežívanie a city v konkrétnych situáciách;
- prostredníctvom metód dramatickej výchovy zažívať situácie a prezentovať svoje návrhy riešenia okolností, ktoré môže ponúkať aj reálny život;

c. psychomotorické: žiaci dokážu:

- transformovať informáciu na psychomotorickej úrovni;
- vstupovať do roly a vcítiť sa do prežívania postáv;
- vyjadriť sa pohybom, s využitím viacerých zmyslov;
- za pomoci facilitátora reagovať aj v nečakaných situáciách;

8 **Kompetencie:**

- **komunikácia v materinskom jazyku:** schopnosť vyjadrovať sa v spisovnom jazyku;
- **digitálne kompetencie:** možnosť rozvoja technického myslenia, schopnosť prakticky využívať teóriu;
- **spoločenské a občianske kompetencie:** schopnosť pracovať v tíme, schopnosť akceptovať iný názor, ochota pomôcť a prezentovať city;
- **kultúrne povedomie:** schopnosť vnímať, prežívať emócie a prezentovať ich v skupine verbálne alebo neverbálne;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Asertivita“ – TV Therapeut, košík s kamienkami;

11 **Metódy:** zážitkové metódy tvorivej dramatiky vytvárajú uvoľnenú a tvorivú atmosféru; použité metódy dramatickej výchovy sú súčasťou zážitkového vyučovania v téme láska – kamarátstvo, láska rodičovská, súrodenecká, medzi chlapcom a dievčaťom; riadený rozhovor, narácia, názorná metóda, individuálna a skupinová práca,

improvizácia, hra rol, brainstorming, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;

12 Postupy:

- motivácia: sledovanie **videotutoriálu** "Asertivita";
- hry a cvičenia:

Kruh z kamienkov

Žiaci sedia v rannom kruhu. Učiteľ má v ruke košík a v ňom kamienky, spúšťa hru. Zoberie si kamienok z košíka a zároveň verbalizuje svoj zážitok a pocity dnešného rána. Košík koluje v kruhu od žiaka k žiakovi. Pritom si každý zoberie práve jeden kamienok a pritom povie, čo videl alebo zažil dnes ráno. Kamienok si nechá v ruke a košík putuje k susedovi. Keď sa niekto nechce vyjadrovať, nenútime ho. Keď sa košík vráti k učiteľovi, nasleduje druhé kolo. Kamienky v rukách žiakov sa stanú prostriedkom na to, aby sme povedali o svojich zlých skúsenostiach alebo pocitoch, ktoré nás ťažia. Chceme sa ich zbaviť, a tak kamienok uložíme do stredu kruhu. Žiaci verbalizujú svoje negatívne pocity, pričom ukladajú kamienky a postupne z nich vytvoria jeden kruh. Žiakom dáme čas, aby popremýšľali, čo by mohli sami urobiť, aby sa to zmenilo. Predpokladáme, že naši žiaci budú potrebovať pomoc pri vyjadrovaní svojich pocitov. Je tu dôležitá úloha učiteľa – facilitátora a jeho pedagogického majstrovstva, aby bol žiakom nápomocný. Keď je vyjadrená nejaká ponuka riešenia a zbavenia sa problému, žiaci odoberú jeden kamienok, až kruh úplne zmizne.

Slovo alebo päť

Rozdelíme žiakov do dvojíc. Jeden

z dvojice zatne päť. Druhý má akýmkoľvek spôsobom dosiahnuť, aby bola ruka spoluhráča otvorená. Niekto to bude skúšať násilím, niekto úskokom a niekto možno jasným oznámením svojho želania. Predpokladáme, že niektorí žiaci využijú niektorú z asertívnych techník.

Nechcem sa chváliť, ale viem ...

Cieľom hry je, aby žiak dokázal objavovať, zhodnotiť a oceniť svoje pozitívne vlastnosti a silné stránky osobnosti. Žiaci sedia v kruhu. Hru začína učiteľ prvou časťou vety: „Nechcem sa chváliť, ale viem/dokážem...“ a pridá to, v čom je naozaj dobrý. Môžu to byť zručnosti, znalosti, schopnosti a pod. Tie musia byť pravdivé. Úlohou žiakov je povedať pravdivú výpoveď o sebe asertívnym spôsobom, t. j. primeranou intenzitou hlasu, pevne, udržiavať pritom očný kontakt s prítomnými. Postupne sa vystriedajú všetci žiaci. Ak pre nich bude problém pochváliť sa pred ostatnými, učiteľ im pomôže pri formulácii a prezentácii svojej schopnosti, zručnosti a pod. Ak žiak odmieta túto aktivitu realizovať, nenútime ho.

Obháj svoje práva

V nasledujúcich situáciách si žiaci precvičia správne reakcie. Budú navrhovať pasívnu, agresívnu a asertívnu odpoveď.

- Je prestávka a beháš po školskom ihrisku. Príde spolužiak a povie ti, že smieš chodiť len po ľavej strane ihriska.
- Ideš do obchodu, prezeráš si tovar, lebo chceš kúpiť dar pre priateľa. Príde predavač a posiela ťa preč s odôvodnením, že ak nekupuješ, nemáš tam čo hľadať.

- Niekto si od teba požičal nejaký predmet. Je ti trápne mu to pripomínať, ale potrebuješ ho. Ako ho budeš pýtať naspäť?
- Kupuješ zmrzlinu a vráti ti menej, ako je správne.
- Stojíš v rade na obed a niekto sa postaví pred teba.
- Doma sa striedate s ostatnými súrodencami pri umývaní riadu. Sestra tvrdí, že ty si na rade, hoci to nie je pravda.
- Pozeráš zaujímavý televízny film, keď príde otec a prepne na iný kanál, lebo chce pozeráť správy.

Obrázky č. 18 - 19 Zábery z nakrúcania etúd a tutoriálov, Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová v spolupráci s Bábkovým divadlom v Košiciach

1 **Téma:** Dôstojnosť

2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1. – 3. ročník odborného učilišťa

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiak dokáže:

- rozlišovať a využívať pojmy dôstojnosť, sebaúcta;
- ozpoznať dôležité životné hodnoty;
- prijímať seba takého, aký je, aj s prehrami a s chybami;

b. afektívne: žiak dokáže:

- vyjadriť svoj názor a zaujať postoj;
- prejavíť záujem a aktivitu v oblasti dôstojnosti, sebaúcty;
- identifikovať a vyjadriť vlastné prežívanie a city;
- získať informácie o sebe, učiť sa spoznávať svoju osobnosť, meniť sa k lepšiemu;
- uvedomiť si, akceptovať názory iných;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
- vstupovať do rol, vcítiť sa a prirodzene sa v nich vyjadrovať;

8 **Kompetencie:**

• **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, v bežných komunikačných situáciách dokázať adekvátne uplatniť pojmy dôstojnosť, sebaúcta;

• **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

• **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

• **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál, scenár, papier, farbičky, rôzne obrázky, stoličky, lopty;

11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol;

12 **Postupy:**

• **motivácia - práca s videotutoriálom** (pozeraie a rozbor videa na tému Dôstojnosť);

• **hry a cvičenia na sebaopoznávanie** (uvolnenie, koncentrácia, pozornosť);

Bacil Cecil

Jeden z vás je bacil, ktorý šíri choroby (určíme dopredu, akým spôsobom – fúknutím, dotyk, zvukom). Choroby môžu byť rôzne –

žmurkavka, trasľavka, smradľavka, mľaskavka, plakavka a podobne. Bacil sa šíri dovtedy, kým chorobu nedostanú všetci. Vtedy hru stopneme, hráči znehybnjú a príde ďalší bacil. Choroby striedame, prípadne kombinujeme (k jednej chorobe sa pridá tá druhá atď.)

Autobus

Žiaci sedia na stoličkách, ktoré sú voľne rozmiestnené v miestnosti, blízko seba. Jedna stolička je voľná, jeden žiak je revízorom, ten stojí. Úlohou revízora je sadnúť si na voľnú stoličku. Na tú ale môže sadnúť ktokoľvek zo skupiny, čím sa uvoľní jeho stolička. Tak beží voľná stolička po miestnosti a revízor sa snaží sadnúť si na túto stoličku. Nikto nesmie sedieť na dvoch stoličkách naraz alebo stoličku kryť nohou. Ak si revízor sadne, je vybraný ďalší dobrovoľník, ktorý bude hrať revízora.

Čo nás spája

Aktivitu začína jeden dobrovoľník, stojaci vo vzdialenosti 5 – 6 metrov od skupiny ostatných účastníkov. Hovorí - „Po mojej pravej ruke hľadám toho, kto má rád čokoládu.“ - alebo iný výrok tohto typu. Zo skupiny vyrazia spravidla viacerí účastníci, ale len jeden sa dotkne pravej ruky „vzývateľa“ ako prvý a ostane ju držať. Ostatní sa vrátia späť do skupiny. Dobrovoľník opäť hovorí - „Po mojej ľavej ruke hľadám toho, kto má teraz dobrú náladu!“ Situácia sa opakuje. V hre pokračuje výrokom ten účastník, ktorý mal rád čokoládu

a po ňom ten, ktorý mal dobrú náladu. Hra sa dostane do štádia, keď sa všetci účastníci držia za ruky, len poslední dvaja majú ešte voľné ruky. Ich úlohou je nájsť jednu spoločnú vec, na ktorú majú rovnaký názor tak, aby sa kruh uzavrel.

Slepý umelec

Žiakov rozdelíme do dvojíc. Každá dvojica sa posadí chrbtom k sebe. Jednému dieťaťu vo dvojici dáme obrázok. Druhé dieťa musí znovu nakresliť obrázok, ktorý mu druhý opisuje bez toho, aby mu prezradil, čo to je.

Počítame do 20

Žiaci stoja v kruhu. Ich úlohou je, aby ako skupina zvládli počítanie do dvadsať tak, aby v jednom momente povedal jedno číslo iba jeden účastník. Nie je dovolené dohodnúť sa vopred na žiadnom spôsobe. Ak sa stane, že dvaja alebo viac účastníkov povie naraz jedno číslo, počítanie sa začína od začiatku. Cieľom je posilniť reagovanie účastníkov na seba navzájom, odhadnúť reakcie a vystihnúť správny moment.

Lopty

Žiaci vytvoria kruh a vezmú si jednu loptu. Dohodnú sa na presnom poradí, kto bude komu loptu hádzať. Keď si zvyknú na ustálené poradie, pridajú druhú, tretiu loptu..., až kým sa na ne dokážu sústrediť. Namiesto lopty môžeme použiť aj čiapy, rukavice alebo pokrčený papier.

- 1 **Téma:** Empatia
- 2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova
- 3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím
- 4 **Ročník:** 1. – 3. ročník odborného učilišta
- 5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov
- 6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny
- 7 **Ciele vyučovacej hodiny:**
 - a. **kognitívne:** žiak dokáže:
 - porozumieť obsahu pojmu empatia;
 - identifikovať tento pocit a pomenovať ho;
 - pochopiť význam empatie v medziľudských vzťahoch;
 - b. **afektívne:** žiak dokáže:
 - zžiť sa do pocitov druhých;
 - pochopiť iných a rešpektovať ich;
 - rozlíšiť pozitívne a negatívne pocity a emócie;
 - c. **psychomotorické:** žiak dokáže:
 - vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
 - zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
 - vyjadriť vlastný názor na tému empatie;
 - vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;
- 8 **Kompetencie:**
 - **komunikácia v materinskom jazyku:**

rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

- **digitálna kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;
- **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;
- **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;
- 9 **Vyučovacie formy:** frontálne, skupinové a individuálne vyučovanie;
- 10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál "Empatia" – TV Terapeut, výkresy, písacie potreby, kartičky, kancelárske papiere, fotografie;
- 11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, rozprávanie, asociačný kruh, motivačné hry, názorná metóda, modelové situácie, pantomíma, improvizácia, rolové hry;
- 12 **Postupy:**
 - **motivácia:** sledovanie videotutoriálu "Empatia"
 - **hry a cvičenia:**

Kreslenie pocitov

Učiteľ prinesie veľký výkres a povie žiakom, aby nakreslili niečo, čo v nich za posledné obdobie vyvolalo smútok, hnev, strach alebo radosť. Keď výkres dokončia, učiteľ im povie, aby si obrázky medzi sebou vymenili. Spolužiaci sa tak prostredníctvom obrázka snažia navzájom skúmať

svoje pocity. Aktivita pomáha rozvíjať komunikáciu o pocitoch, ale tiež ich rozpoznávať a pomenovať.

Emócie znázornené pantomímou

Učiteľ povie každému žiakovi, aký emočný stav bude pantomimicky stvárňovať. Môže byť veselý, smutný, šťastný, nahnevaný, prekvapený, bláznivý a podobne. Zároveň vyberie 2-3 žiakov, ktorí sa snažia uhádnuť, akú náladu ten ktorý žiak vyjadruje.

Emócie na kartičkách

Učiteľ vytvorí kartičky, na ktorých sú zvýraznené emócie. Na kartičkách môžu byť rôzne emócie, aby sa tak žiaci učili spoznávať stále nové. Mali by vedieť rozlíšiť spokojnosť, nadšenie, priateľskosť, slušnosť, zmätenosť, únavu, ustráchanosť, nervozitu, zamyslenie, mrzutosť, nudu, zahanbenosť, zvedavosť, hrdosť, pýchu a podobne. Podstatou hry je, že žiak napodobňuje emóciu z kartičky a spolužiaci sa ju snažia uhádnuť. Obmenou tejto hry je, že žiak sa snaží znázornenú emóciu na kartičke napodobniť.

Intuitívne odpovede

Žiaci sedia vo dvojici oproti sebe. Počas hry sa nerozprávajú ani neverbálne nedorozumievajú. Každý hráč dostane zoznam 10 otázok, na ktoré musí nájsť odpoveď bez komunikácie so svojím spolužiakom. Musí sa snažiť vžiť do situácie svojho spolužiaka, jeho pocitov a intuitívne odhadnúť odpoveď. Po ukončení úlohy si navzájom odpovede porovnávajú.

Fotografie

Učiteľ položí na stôl fotografie, na ktorých sú znázornené tváre ľudí, ktorí medzi sebou komunikujú. Potom sa žiaci rozdelia do dvojíc a každá

dvojica si vyberie jednu fotografiu. Dvojice sa potom pokúsia predviesť rozhovor, ktorý by mohli medzi sebou viesť ľudia na fotografiách.

Akú činnosť vykonávame

Učiteľ rozdelí žiakov do trojíc. Každá trojica si vytiahne lístok, na ktorom sú opísané rôzne činnosti. Napríklad oprava auta, návšteva reštaurácie, skúška v škole, chytenie rýb a podobne. Žiaci si situáciu pantomimicky nacvičia. Ostatní žiaci hádajú, akú činnosť trojica vykonávala. Postupne sa všetky trojice vystriedajú.

Zoznamovací inzerát

Učiteľ napíše na papieriky mená všetkých žiakov. Vloží ich do klobúka a postupne si žiaci vyťahujú mená spolužiakov. Potom sa pokúsia napísať zoznamovací inzerát pre toho žiaka, ktorého meno si vytiahli. Takto sa učia vcítiť do iných, odhadujú vlastnosti a záujmy.

Klopanie na dvere

Žiak odíde za dvere. Jeho úlohou je zaklopať na dvere tak, aby svojím klopaním vyjadril určitú emóciu. Ostatní žiaci hádajú, v akej nálaude je človek, ktorý takto klope. Môže to byť klopanie nahnevané, veselé, rázne, bojzlivé a podobne. Hra končí, keď sa vystriedajú všetci žiaci.

Ako sa dnes cítim

Učiteľ ukáže deťom tri tváre. Každá vyjadruje iný pocit. Môže to byť radosť, smútok a neutrálna nálada. Učiteľ rozmiestni tváre v triede. Žiaci sa pokúsia vyjadriť svoju aktuálnu náladu. Postavia sa pred tú tvár, ktorá sa stotožňuje s ich náladou. Úlohou žiakov je vyjadriť svoje pocity a odôvodniť, prečo sa tak cítia.

- 1 **Téma:** Chamtivosť, hrabivosť a závislosť
- 2 **Predmety:** etická výchova, rodinná výchova
- 3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím
- 4 **Ročník:** 1. – 3. odborného učilišťa a praktickej školy
- 5 **Cieľová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov
- 6 **Rozsah vyučovania:** 1 vyučovacia hodina - 45 min.
- 7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiaci:

- vedieť opísať a charakterizovať negatívne pojmy chamtivosť, hrabivosť, závislosť, závisť ako negatívne vlastnosti;
- poznajú pozitívne charakterové vlastnosti – štedrosť, skromnosť, čestnosť, dobroprajnosť, altruizmus;
- dokážu sa sústrediť na uvedený problém, vedieť ho identifikovať a rozvíjajú schopnosť sa s ním vyrovnávať;
- vedieť rozpoznať pozitívne vzory;

b. afektívne: žiaci:

- prostredníctvom príbehu sa im otvárajú témy pokúšenia a rozhodovania sa v núdzi;
- vstupom do roly zažijú možnosť voľby a motiváciu konania postavy;
- vyjadrujú svoj názor a zaujímajú postoj k negatívnym a pozitívnym vlastnostiam, s ktorými pracujú;
- pomocou metód dramatickej

výchovy, na základe modelových situácií a zážitkových metód, si zažijú na nečisto situácie na uvedené témy;

- identifikujú a vyjadrujú vlastné prežívanie a pocity;
- cez rolovú hru sa učia pochopiť iných a posilňujú si empatiu;

c. psychomotorické: žiaci dokážu:

- vyjadriť sa pohybom a slovom, pričom využívajú čo najviac zmyslov, učiteľ podporuje u žiakov spontánny aj cieľavedomý prejav – verbálny aj neverbálny;
- zlepšovať sa v jemnej motorike a hrubej motorike prostredníctvom pohybových a manipulačných dramatoterapeutických aktivít;
- vstupovať do rol, vcítiť sa a prirodzene sa v nich vyjadrovať;

8. Kompetencie:

- **komunikácia v materinskom jazyku:** vedieť komunikovať v rámci skupiny; vedieť sa pýtať, porozumieť otázke a vedieť na ňu odpovedať, vedieť opísať svoj nakreslený obrázok, vedieť prejavíť svoj názor;
- **digitálne kompetencie:** nevyžadujú sa;
- **spoločenské a občianske kompetencie:** vedieť pracovať v skupinách a v tíme na spoločnej úlohe, vedieť vyhodnotiť správnosť a nesprávnosť konania v súvislosti s etickými a spoločenskými normami;

- 9 **Vyučovacie formy:** skupinové vyučovanie, práca vo dvojiciach; vyučovacie formy volíme podľa možností žiakov a ich predchádzajúcich skúseností;

10 Prostriedky/Pomôcky: miestnosť bez lavíc s voľným priestorom, interaktívna tabuľa alebo TV obrazovka, notebook, videotutoriál „Chamtivosť, hrabivosť, závislosť“ - Terapeut TV, kartičky s pojmi, kartičky s textom, biela tabuľa, lepký na tabuľu;

11 Použité metódy: videotutoriál, imaginácia, pantomíma, improvizácia, rolová hra, práca s kartičkami, naratívna etuda, pojmová mapa;

12 Postup:

• **vyučovací blok – 45 min**

videotutoriál Chamtivosť hrabivosť a závislosť - žiaci si pozrú videotutoriál

PEXESO

Sedíme so žiakmi v kruhu a hráme pexeso s pojmi: chamtivosť, hrabivosť, mamon, závišť, lakomosť, altruizmus, štedrosť, dobroprajnosť, česťnosť, podvod, skromnosť, závislosť, bezúhonnosť, zodpovednosť, spravodlivosť, rovnosť, ľudskosť, sebeckosť, a spravodlivosť. Kartičky sú v 2 farbách. Postupne, keď odkrývame pojmy, priradujeme ich k príbehu z videotutoriálu.

Práca v skupinách

Rozdelíme žiakov do 2 skupín, každá skupina dostane súbor kartičiek s pojmi v jednej z farieb. Žiaci si prečítajú pojmy a medzi sebou vysvetľujú ich význam. Učiteľ facilituje príbeh v skupine.

Pojmová mapa, brainstorming

Tabuľu máme rozdelenú na negatívne a pozitívne pole. Kartičky si žiaci v obidvoch skupinách prevrátia tak, aby nevideli pojem a premiešajú, striedavo si ťahajú kartičky a majú

60 sekúnd na vysvetlenie pojmu ostatným tak, aby nepoužili ten daný pojem, ktorý vysvetľujú. Druhá skupina vysvetľuje pojem pantomimicky a opačne. Ak nestihnú vysvetliť pojem v časovom limite, ide druhá skupina. Ostatní žiaci hádajú. Ak uhádnu pojem, prilepia ho na tabuľu do negatívneho alebo pozitívneho poľa. Môžu použiť príklady z videotutoriálu alebo zo svojho života či z filmu, seriálu atď. Identické kartičky druhej skupiny učiteľ pozbiera. Po nalepení všetkých kartičiek žiaci skontrolujú správnosť zaradenia kartičiek a môžu hľadať, pospájať fixkou protikladné významy. Vyhodnotíme najlepšiu skupinu, ktorá prilepila viac kartičiek.

Príbeh

Žiaci sa rozdelia na 4 dvojice, učiteľ drží kartičky so 4 charakterovými vlastnosťami v ruke a vyzve ich, aby si každá dvojica zobrala jednu kartičku tak, aby ostatné dvojice nevedeli, čo si vybrali. Na kartičkách je sebeckosť, zodpovednosť, chamtivosť a spravodlivosť. Učiteľ sa uistí, že každý žiak rozumie významu slova na kartičke.

Potom prečíta žiakom príbeh (pre učiteľa možnosť výberu z týchto tém):

- 1 Vyjdem z Kebabu na rohu, kde som si práve kúpil jedlo a nesiem si ho zabalené domov, aby som sa najedol. Pred reštauráciou stretnem bezdomovca, ktorý odo mňa pýta 1€ na jedlo.
- 2 Idem po ulici a vedľa mňa zastaví Mercedes, z ktorého vyjde luxusne oblečený chlap. Keď prechádza okolo mňa, vypadne mu z vrečka peňaženka.
- 3 Platím pri pokladni v COOP Jednote.

Zistím, že mi pani pokladnička vydala o 50€ viac.

- ④ Idem do Billy a pred obchodom stojí chlapec a predáva NOTA BENE.
- ⑤ Pani stojí s pokladničkou pred pošťou a zbiera peniaze pre dieťa s rakovinou.
- ⑥ Som svedkom bitky dvoch chlapcov, ktorých poznám. Viem, prečo sa bili. Na druhý deň príde do školy polícia a vyšetruje prípad. Polícia nevie, že viem o všetkom.

Každá dvojica si nájde nerušené miesto, aby si mohla vytvoriť etudu na základe tohto príbehu s jednou vlastnosťou. Učiteľ! facilituje dvojice

počas prípravy. Po 10 minútach sa dvojice odprezentujú pred ostatnými a ostatní hádajú, o akú vlastnosť ide.

Ak má učiteľ ešte čas, kartičky s vlastnosťami sa môžu medzi dvojicami vymeniť a učiteľ zadá ďalší z príbehov 1.-6.

Pozitívny vzor

Porozmýšľaj nad tým, či máš vo svojom okolí človeka, ktorý je pre teba vzorom a prečo. Povedz nám, ako by sa on zachoval v situácii, ktorú si nám teraz improvizoval. Môže to byť aj hrdina z knihy, filmu, rozprávky.

Obrázok č. 20 Detail bábk, realizácia výtvarne dielne Bábkového divadla Košice

1 **Téma:** Téma: Konflikty a ich riešenie

2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1. – 3. ročník odborného učilišťa

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiak dokáže:

- identifikovať šikanovanie ako negatívny spoločenský jav a vie vyjadriť svoj názor na problém šikanovania;
- hľadať spôsoby riešenia konfliktu a vyjadriť ich;
- pochopiť význam empatie a pomoci slabším jednotlivcom;

b. afektívne: žiak dokáže:

- zaujať postoj v simulovanej situácii konfliktu;
- pochopiť iných a vžiť sa do ich pocitov;
- vypočuť si a rešpektovať názory iných;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
- v bežných komunikačných situáciách

adekvátne uplatniť pojem konflikt, šikanovanie;

- vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;

8 **Kompetencie:**

- **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

- **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

- **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

- **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

- 9 **Vyučovacie formy:** frontálne, skupinové a individuálne vyučovanie;

- 10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Konflikty“ – TV Terapeut;

- 11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, rozprávanie, hra v situácii, hra rol, brainstorming, modelové situácie, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor - príklady využitia poznatkov v reálnom živote, individuálna práca, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;

12 **Postupy:**

- **motivácia:** sledovanie videotutoriálu “Konflikty”;

- **hry a cvičenia:**

Hra s vetou

Vymyslite si vetu. Povedzte ju v týchto emotívnych stavoch (vyjadrujúc: obdiv, zlosť, sympatiu, nuču, potešenie, radosť, zúfalstvo, odpor, strach, netrepezlivosť, prekvapenie). Každý slovný prejav môžete hovoriť v rôznych polohách tela – v sede, ľahu, stojí.

Cvičenie na priestorové vnímanie

– vžite sa do situácie. Stojíte na prevrátenom vedre a chcete si odtrhnúť jablko zo susedovho stromu. Už – už ho máte, trháte ho a ono vám padne tesne za susedov plot. Zídete dolu a chcete ho dočiahnuť spod plota. Latky na plote sú však nahusto. Vy to nevzdávate a túžba po chuti jablka vás núti pokračovať. Nakoniec sa vám to podarí a po ťažkej námahe do jablka zahryznete.

Oči

Vymyslite si situácie, v ktorých sa môžete stretnúť a skontaktovať pohľadom – vyháňavým, naivným, ostrým, neúprimným, nevinným, ponovačným a pod.

Stupňovanie

Predstavte si situáciu, v ktorej sa váš úsmev vystupňuje cez smiech až do neznesiteľného hurónskeho rehotu.

Kontrast

Vyjadrite mimikou emotívne (citové) stavy. Pokoj – rozčúlenie, šťastie – nešťastie, prekvapenie – splnené očakávanie, strach – neistota, radosť – smútok, pokoj – rozčúlenie, spokojnosť – nespokojnosť, záujem – nezáujem.

Vnemy

Predstavte si citrón, čokoládu, ružu, husle, dlaň. Pracujte si týmito slovami

v súvislosti s chuťou, hmatom, zrakom, sluchom i čuchom. Dotknite sa ich všetkými zmyslami. Všetko so zatvorenými očami.

Dotyky

Vyskúšajte si spôsoby ranného prebúdzania sa jednotlivých členov rodiny, upozorníte dotykom a pohybom neznámeho človeka, že mu spadla vreckovka. Ako sa dotknete priateľky, keď jej chcete povedať: „Je mi to ľúto!“ alebo „Ahoj, dávno sme sa nevideli!“

Súsošie

Vytvorte trojice. Vytvorte súsošie, aby ste mohli uhádnuť, o aké vzťahy medzi vami ide. Potom sa pokúste urobiť pohyblivý obraz, môžete ho doplniť aj slovnou komunikáciou.

Rozprávanie telom

Do akej miery veríte predavačke, ktorá vám poradí, že tovar, ktorý si chcete kúpiť, je mimoriadne kvalitný, ona sama má, vraj, s ním výborné skúsenosti a pritom si nervózne žmolí ruky alebo chaoticky prestupuje nohami. Ako sa cíti učiteľ, ktorý vám niečo vysvetľuje, vy stojíte pred ním so zvesenými ramenami a nervózne kývete nohou. Ako asi vyzeráte, keď recitujete v škole báseň a po každej strofe prenesiete ťažisko tela na inú nohu. Ako sa cítite, keď vysvetľujete súrodencovi, že sa vám nemá hrabať vo vašich súkromných veciach. On síce stojí pred vami, ale pohľad má upretý cez okno na oblohu.

Pred obchodom

Stojíte pred obchodom, už zatvorili, ale vypúšťajú posledných zákazníkov. Vidíte tam známeho a prosíte ho, aby vám kúpil konkrétny tovar. Dorozumievate sa cez sklo, bez zvuku – tak, aby pochopil, čo si prosíte kúpiť.

Vety v pohybe

Vyjadrite gestom paží a rúk vety: Ak to urobíš, raniš ma!, Zbúral si celú moju prácu., Jej asi preskočilo., Bude tu ticho...

Situácie

Učiteľ vás vyvolal odpovedať, čo sa vám dnes vôbec nehodí, pretože

o látke nemáte ani potuchy. Na otázku však chcete aspoň niečo odpovedať a rýchlo sa snažíte listovať v pamäti, čo ste si zapamätali z minulej hodiny. Vymyslite si podobné situácie, pokúste sa ich analyzovať z hľadiska mimiky, gest, postoja, pohybov jednotlivých častí tela.

Obrázky č. 21 - 22 *Zábery z nakrúcania etúd a tutoriálov, pantomíma v spolupráci s umelcami z bábkového divadla v Nagykanizsa v Maďarsku*

1 **Téma:** Láska

2 **Predmet/y:** rodinná výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2 C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1.-3. ročník praktickej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 1 vyučovacia hodina

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiaci dokážu:

- vymenovať a charakterizovať postavy z príbehu;
- opisne definovať podoby lásky – rodičovskej, súrodeneckej, lásky medzi chlapcom a dievčaťom, lásky k starým rodičom;
- uvedenými aktivitami majú pochopiť a verbalizovať súvislosti vo vzťahoch;
- primerane reagovať v konkrétnych situáciách;

b. afektívne: žiaci dokážu:

- zapojiť sa do spoločných činností v kolektíve spolužiakov;
- rešpektovať pravidlá hry;
- prostredníctvom metód dramatickej výchovy zažívať situácie a prezentovať svoje návrhy riešenia okolností, ktoré môže ponúkať aj reálny život;

c. psychomotorické: žiaci dokážu:

- transformovať informáciu na psychomotorickej úrovni;
- vstupovať do roly a vcítiť sa do prežívania postáv;
- vyjadriť sa pohybom s využitím viacerých zmyslov;

- za pomoci facilitátora reagovať aj v nečakaných situáciách;

8 **Kompetencie:**

• **komunikácia v materinskom jazyku:** schopnosť vyjadrovať sa v spisovnom jazyku;

• **digitálne kompetencie:** možnosť rozvoja technického myslenia, schopnosť prakticky využívať teóriu;

• **spoločenské a občianske kompetencie:** schopnosť pracovať v tíme, schopnosť akceptovať iný názor, ochota pomôcť a prezentovať city;

• **kultúrne povedomie:** schopnosť vnímať, prežívať emócie a prezentovať ich v skupine verbálne alebo neverbálne;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Láska“ – TV Terapeut, srdiečko, lístočky, ceruzky, perá;

11 **Metódy:** zážitkové metódy tvorivej dramatiky vytvárajú uvoľnenú a tvorivú atmosféru; použité metódy dramatickej výchovy sú súčasťou zážitkového vyučovania v téme láska – kamarátstvo, láska - rodičovská, súrodenecká, medzi chlapcom a dievčaťom; riadený rozhovor, narácia, názorná metóda, individuálna a skupinová práca – vo dvojici, v trojici, improvizácia, hra rol, brainstorming, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;

12 **Postupy:**

• **motivácia:** sledovanie videotutoriálu „Láska“;

• **hry a cvičenia:**

Láska

Učiteľ na tabuľu napíše slovo LÁSKA. Žiaci majú za úlohu formou brainstormingu hovoriť slová a veci, ktoré im v súvislosti s daným slovom napadnú. Slová zapisujeme na tabuľu. Následne sa snažíme viesť diskusiu o týchto slovách, aby deti vysvetľovali, prečo im napadlo práve dané slovo.

Moje meno

Učiteľ a žiaci sedia v kruhu. Hru začína učiteľ, ktorý v ruke drží srdiečko. Predstaví sa tak, že povie vetu - „*Moje meno je Anička a mne sa veľmi páči, lebo ma pekne oslovujú*“. Následne ho podá žiakovi vedľa seba. Ten zopakuje prvú vetu a zdôvodní, či sa mu jeho meno páči alebo nie a podá ďalšiemu. Taktó sa vystriedajú všetci žiaci. Nasleduje obmena hry - „*Moje meno je..., srdiečko som dostal od ... a podávam ho, lebo ...*“ a podávajú srdiečko žiakovi v kruhu podľa vlastného výberu.

Zrkadlá

Párová hra, v ktorej sa dvaja žiaci približne toho istého veku postaví čelom k sebe v primeranej vzdialenosti, aby mohli bez pohybu hlavou, len očami, sledovať pohyby. Žiak pred zrkadlom robí voľné pohyby. Žiak za zrkadlom (obraz) napodobňuje ako zrkadlový odraz (napr. ľavá ruka „originálu“ je pravou rukou „obrazu“).

Reťazová reakcia

Žiaci sa ľubovoľne rozmiestnia po triede. Určený žiak zavolá k sebe žiaka, ktorý sa mu nejakým spôsobom podobá. Napríklad môže tiež nosiť okuliare. Tento žiak zavolá k sebe ďalšieho. Napríklad obidvaja majú tričko rovnakej farby. Tretí zavolá napríklad toho, ktorý má také

isté papuče ako on. Nakoniec žiaci zistia, že všetci tvoria jeden kruh, a to znamená, že všetci majú niečo spoločné.

Positívne odkazy

Žiakom pripevníme na chrbát špendlíkom papier a povieme im, aby každý každému napísal na chrbát niečo pozitívne. Žiaci sa voľne pohybujú po triede a zapisujú si navzájom pozitívne odkazy. Keď to urobia, sadnú si do kruhu a potichu prečítajú všetky odkazy. Potom môžu vybrať jeden, ktorý sa im najviac páčil a prečítajú ho nahlas. Hra je zameraná na to, že žiaci o sebe dozvedia niečo pozitívne, a to im nielen zlepšuje náladu, ale aj upevňuje vzťahy.

Chyť sa ma a ja ti pomôžem

Žiakov rozdelíme do dvojíc. Každá dvojica dostane šatku na previazanie očí. Jeden z dvojice bude mať previazané oči, druhý ho bude sprevádzať z bodu A do bodu B. Môžu využiť rôzne techniky, aby zdolali daný úsek. Potom si úlohy vymenia.

Podakovanie

Rozdelíme žiakov do skupín po štyroch až šiestich. Rozprávame sa s nimi o tom, aké je dôležité svoju vďačnosť prejavovať a ako tým spôsobia radosť niekomu inému. Žiaci potom píšú pre každého člena skupiny jedno podakovanie, ktoré podľa vlastnej fantázie môžu vyzdobiť. Môžu podakovať napríklad takýmto spôsobom:

- Ďakujem, že si môj kamarát.
- Ďakujem, že mi požičiavaš pero.
- Ďakujem, že si mi pomohol pri práci.
- Ďakujem, že ...

Poskytnite žiakom dostatok času na písanie a premýšľanie.

- 1 **Téma:** Pomoc
- 2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova, SJL- čítanie
- 3 **Vzdelávací program:** ISCED 1 – primárne vzdelávanie
- 4 **Ročník:** 9. ročník špeciálne základnej školy
- 5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 15-16 rokov
- 6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny
- 7 **Ciele vyučovacej hodiny:**
 - a. **kognitívne:** žiak dokáže:
 - vysvetliť pojem pomoc;
 - chápe dôležitosť pomoci;
 - dokáže rozprávať o poskytnutí pomoci;
 - dokáže aktívne počúvať iných;
 - b. **afektívne:** žiak dokáže:
 - dokáže participovať vo dvojici aj v skupine;
 - dokáže vyjadriť svoje pocity;
 - dokáže správne reagovať na otázky;
 - dokáže rešpektovať a aplikovať normy a pravidlá;
 - vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
 - zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
 - vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;
- 8 **Kompetencie:**
 - **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;
 - **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;
 - **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;
 - **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;
- 9 **Vyučovacie formy:** individuálne, skupinové, frontálne;
- 10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Pomoc“, Terapeut TV, papier, pero;
- 11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol, brainstorming, modelové situácie, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor príklady využitia poznatkov v reálnom živote, individuálna práca, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;
- 12 **Postupy:**
 - **motivácia:** sledovanie videotutoriálu „Pomoc“
 - **hry a cvičenia:**
Vodenie slepca
Žiaci vytvoria dvojice. Jeden z dvojice zatvorí oči. Nastaví ukazovák. Druhý mu na bruško ukazováka

položí svoj (dlaňou dole). Týmto ľahkým dotykom vodí nevidiaceho po miestnosti. Po získaní dôvery možno pohyb zrýchliť a prekonávať prekážky. Signály zmeny alebo nebezpečia dávame jemným tlakom.

Hra na autá

Žiaci vytvoria dvojice. Jeden z dvojice je auto, druhý šofér. Auto si zatvorí oči a predpažením rúk vytvorí nárazníky. Šofér mu položí dlane na plecia tak, aby to nebolo autu nepríjemné. Vyskúšajú si signály. Prerušený dotyk – ťapnutie - pravou rukou - auto ide doprava. To isté platí na ťapnutie ľavou rukou. Jemný tlak - ideme dozadu. Tlak dlaňami - posun dopredu. Dvojice by sa mali vystriedať. Šofér je zodpovedný za to, aby auto viedol bezpečne až do cieľa. Jedno auto by malo skúsiť viacero šoférov.

Televízor

Dvaja hráči sa dohodnú na spoločnej téme, ktorú budú rozvíjať pohybom. Ďalší dvaja si určia, ktorej z postáv požičajú svoj hlas. Pôjde o dabing. Tí, ktorí budú dabovať, nevedia, aká téma sa bude rozvíjať. Vpredu budú pohybujúci sa hráči a za nimi bude zvuk. Žiaci, ak chcú, si môžu televízor stíšiť, dať hlasnejšie, prípadne kedykoľvek vypnúť.

Spoločný obrázok

Žiakov rozdelíme do dvojíc alebo im umožníme, aby si sami našli dvojicu. Každá dvojica si zoberie

jeden papier a jedno pero. Ich úlohou je nakresliť spoločný obrázok, a to bez používania slov, mimiky a gestikulácie. Úloha sa končí, keď každá dvojica svoj obrázok dokreslí. Aktivita rozvíja pomoc a spoluprácu.

Oheň, voda, vzduch

Žiaci sedia v kruhu. Vedúci hry bude obmieňať heslá oheň, voda, vzduch. Podľa toho, ktoré heslo povie, žiaci budú musieť pohotovo v myslí nachádzať také slová, ktoré s tým súvisia. Napríklad, keď vedúci povie voda, žiaci budú hovoriť slová s tým súvisiace ako rak, bublina, more, šum.

Uzol

Hráči sa rozostavia do kruhu a pochyťajú za ruky. Urobia pár krokov do stredu kruhu tak, aby sa dotýkali plecami a dočiahli na seba. Pustia sa, zavrú oči a predpažia pravú ruku. So zatvorenými očami sa snažia chytiť ruku niekoho iného. Robia tak dovtedy, pokým každý nemá v pravej ruke niekoho ruku. Potom predpažia ľavú ruku a znovu sa pokúšajú chytiť niekoho ruku. Keď už každý oboma rukami drží ruky niekoho iného, otvoria oči a snažia sa bez pustenía rozpliešť. Je dovolené podliezať, preliezať a podobne. Hráči sa však nemôžu pri rozpletaní pustiť. Je dovolené pustiť sa so zámerom prechytenia si ruky, pokiaľ je vykrútená.

1 **Téma:** Priateľstvo

2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova, SJL- čítanie, výtvarná výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 1 – primárne vzdelávanie

4 **Ročník:** 9. ročník špeciálnej základnej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 15-16 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiak dokáže:

- charakterizovať pojem priateľstvo;
- vysvetliť význam priateľstva v živote človeka;
- rozprávať o svojom priateľovi, vie ho opísať, vyjadriť jeho kladné aj negatívne vlastnosti;

b. afektívne: žiak dokáže:

- participovať vo dvojici aj v skupine;
- vyjadriť svoje pocity;
- správne reagovať na otázky;
- rešpektovať a aplikovať normy a pravidlá;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
- vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;

8 **Kompetencie:**

• **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

• **digitálna kompetencia:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

• **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

• **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

9 **Vyučovacie formy:** individuálne, skupinové, frontálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Priateľstvo“ – Terapeut TV, časopisy, letáky, šnúrky, písacie potreby, farbičky, kľbko vlny;

11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol, brainstorming, modelové situácie, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, príklady využitia poznatkov v reálnom živote, individuálna práca, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;

12 **Postupy:**

• **motivácia:** sledovanie videotutoriálu „Priateľstvo“

- **hry a cvičenia:**

Môj kamarát z triedy

Žiaci si sadnú do kruhu. V kruhu sú dve voľné stoličky. Učiteľ uvedie aktivitu myšlienkou a príkladom, v ktorom spomenie svojho priateľa, čo si na ňom váži, čo preňho toto priateľstvo znamená a o čo by prišiel, keby sa priateľstvo skončilo. Potom pokračuje tým, že povie meno jedného žiaka, ktorý si sadne na stoličku a na ďalšie voľné miesto zavolá svojho kamaráta z triedy a povie nahlas, čo si na ňom váži, prečo ho má rád, za čo mu ďakuje a podobne. Pri aktivite dbajte o to, aby sa zapojil každý žiak a každý bol oslovený ako kamarát. Ak ostane niekto neoslovený, učiteľ si ho v závere vyberie a povie mu, čo si na ňom váži.

Tváre

Povystrihujte so žiakmi rôzne tváre z časopisov a letákov. Ich úlohou je potom pomenovať, čo cítia osoby na obrázkoch, akú majú náladu a podľa pocitov ich roztriediť na kôpky. Čím sú žiaci starší, tým môžu byť náznaky emócií na tvárach jemnejšie a menej evidentné. Potom sa môže rozvinúť o to zaujímavejšia debata.

Preteky na troch nohách

Pripravte prekážkovú dráhu a žiaci vytvoria dvojice. Žiakom v každej dvojici zviažete k sebe dve nohy tak, aby nemohli bežať každý sám, ale iba spolu. Bude to pre nich dôležitá lekcija, že niekedy je lepšie ťahať spolu za jeden povraz.

Prekážková dráha naslepo

Starším žiakom môžete urobiť prekážkovú dráhu, ktorú budú prechádzať vo dvojici tak, že jeden bude mať zaviazané oči. Musí sa

úplne spoľahnúť na kamaráta, aby zistil, kde má zabočiť, kde pribrzdiť, aby sa nebuchol, kde dávať pozor na prekážku či zmenu terénu. Vďaka tejto aktivite si žiaci formujú vzájomnú dôveru.

Písanie spoločným perom

Na pero alebo fixku priviažte viacero povrázkov. Každý z účastníkov si zoberie jeden do rúk a povrázky sa napnú tak, aby pero stálo na papieri. Potom koordinovaným ťahaním povrázkov žiaci píšu nejaké slovo alebo kreslia obrázok, na ktorom sa vopred dohodli. Vďaka aktivite sa učia spolupracovať.

Ilustrácie k citátom o priateľstve

Pripravte si pre žiakov niekoľko citátov (prísloví) o priateľstve, ktoré napíšete na lístky a vložíte ich do klobúka. Potom žiakom rozdeľte do dvojíc. Každá dvojica si vytiahne z klobúka jeden citát, ku ktorému sa snaží urobiť ilustráciu. Tým, že vytvárajú spoločne ilustrácie, majú čas a priestor na to, aby mohli nad citátom uvažovať.

Maľujeme potichu spolu

Dvojice žiakov si vyberú miesto, kde budú maľovať (kresliť). Maľovať budú bez toho, aby sa dohodli na téme a celý čas sú ticho. Sedia alebo kľacia oproti sebe a pravidelne sa v ťahoch štetcom striedajú, ako keď sa hrajú šachy. Nejde pri tom ani tak o výsledok, ako o proces, o to, kto čo prežíva počas maľovania. Keď majú obidvaja pocit (môže to byť aj časovo ohraničené), že je maľba (kresba) hotová, dielo si spoločne pozrite a porozprávajte sa o tom, čo žiaci pri maľovaní (kreslení) prežívali.

Klisko priateľstva

Žiaci sedia v kruhu tesne vedľa seba.

Učiteľ kotúľa kľbko vlny niektorému žiakovi a zároveň povie na jeho adresu niečo pekné. Žiaci podobným spôsobom posielajú kľbko ďalej, až sa vytvorí veľká pavučina – symbol spolupatričnosti a vzájomnej náklonnosti.

Objatia

Žiaci sa pri znení hudby prechádzajú po triede. Po stíšení hudby sa zastavia, náhodné dvojice sa buď chytia za ruky (objímu sa) a neverbálne si vyjadria sympatiu. Hudba opäť zaznie a hra pokračuje.

Obrázky č. 23 - 24 Detailnejšie zábery bábok, realizácia výtvarné dielne Bábkového divadla Košice

1 Téma: Prosociálnosť

2 Predmety: etická výchova, občianska výchova

3 Vzdelávací program: ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 Ročník: 1. – 3. ročník odborného učilišťa

5 Ciel'ová skupina: žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 Rozsah vyučovania: 2 vyučovacie hodiny

7 Ciele vyučovacej hodiny:

a. kognitívne: žiak dokáže:

- porozumieť pojmu prosociálnosť a vie ho vysvetliť;
- vymenovať niektoré druhy prosociálneho správania;
- pochopiť potrebu a význam prosociálneho správania sa;

b. afektívne: žiak dokáže:

- vyjadriť svoj názor na nezištnosť z vykonania dobrého skutku;
- vlastnou skúsenosťou získať a identifikovať pozitívne emócie;
- spolupracovať a kooperovať v rámci skupiny;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
- vyjadriť vlastný názor na tému prosociálneho správania;
- vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;

8 Kompetencie:

• **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

• **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

• **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

• **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

9 Vyučovacie formy: frontálne, skupinové a individuálne vyučovanie;

10 Prostriedky/Pomôcky: videotutoriál "Prosociálnosť" – TV Therapeut, kancelárske papiere, písacie potreby, farbičky;

11 Metódy: zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, rozprávanie, asociačný kruh, diskusia, motivačné hry, názorná metóda, modelové situácie, imaginácia;

12 Postupy:

• **motivácia:** sledovanie videotutoriálu „Prosociálnosť“;

• **hry a cvičenia:**

Moje silné a slabé stránky

Obkresli si obidve ruky. Do obrázka pravej ruky napíš 5 svojich schopností, zručností či vlastností, ktoré považuješ za svoje najsilnejšie

stránky. Do obrázka ľavej ruky napíš 5 svojich schopností, zručností či vlastností, ktoré považuješ za svoje najslabšie stránky. Ako sa ti hľadali tvoje silné a slabé stránky? Hľadali sa ti ľahšie tvoje prednosti alebo tvoje nedostatky? Čo si myslíš, prečo to tak je?

Strom môjho Ja

Nakresli na hárok papiera obrysy stromu s koreňmi, kmeňom a korunou, pri ktorých je jednoznačne viditeľné rozdelenie na pozitívnu a negatívnu časť. Do koreňov vpíš mená ľudí, ktorí ťa určitým spôsobom ovplyvnili, či už pozitívnym alebo negatívnym spôsobom (pomohli ti alebo ti nejakým spôsobom ublížili). V korune uveď pozitívne udalosti tvojho života, z ktorých si sa tešil, radoval (pozitívna - krajšia časť koruny stromu) a smutné udalosti, ktoré sú spojené s negatívnymi emóciami, ako je strach, bolesť, sklamanie (negatívna - škaredšia časť koruny stromu).

Koláč vďačnosti

Každý žiak dostane kruh z papiera – papierovú maketu koláča, ktorý je rozdelený ceruzou na štyri časti. Do každej časti musia žiaci nakresliť obrázky, ktoré vyjadrujú, za čo všetko sú vďační a po okrajoch píšu, komu sú za to vďační. Potom v kruhu diskutujú o svojich výtvoroch, skúšajú uhádnuť, čo znázorňujú jednotlivé obrázky ich spolužiakov a komu sú venované.

Zrkadloví dvojníci

Zamysli sa nad tým, či si už niekedy mal kamaráta, kamarátku, ktorá sa ti veľmi podobala. Stretol si niekoho, kto mal podobné pocity a názory ako ty? Povedzte deťom, aby sa dali do dvojíc. Potom sa postavia proti sebe

a rozdelia sa na „áčka“ a „béčka“. Vyzvete „áčka“, aby robili plynulé a pomalé pohyby tak, aby ich „béčka“ mohli kopírovať. Každá dvojica by sa mala pohybovať synchronne. Po niekoľkých minútach deti vyzvite, aby si úlohy vo dvojiaciach vymenili. Na záver im povedzte, že nikto nebude druhého viesť, ale obaja sa budú rovnako naraz pohybovať. Potom sa ich opýtajte, čo si všimli, keď sa pohybovali súčasne. Aké mali pocity?

Nezištná pomoc

Žiaci si vyskúšajú zahrať modelové situácie z bežného života:

- poskytnutie prvej pomoci topiacemu sa spolužiakovi,
- darovanie jedla bezdomovcovi,
- prejavenie súcitu s ukrajinským kamarátom, ktorý prišiel o rodičov,
- mať strach o svojich starých rodičov,
- mať pochopenie pre ťažko postihnuté dieťa,
- podeliť sa o desiatu so spolužiakom,
- prijať nového kamaráta do partie.

Následne so žiakmi vedíme rozhovor, aký je to pocit urobiť niečo pre druhého, a neočakávať za to protislužbu.

1 **Téma:** Rodina

2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 1 – primárne vzdelávanie

4 **Ročník:** 9. ročník špeciálnej základnej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 15-16 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiak dokáže:

- charakterizovať pojem rodina;
- opísať svoju rodinu;
- riešiť nastolený problém;
- spontánne komunikovať;

b. afektívne: žiak dokáže:

- participovať vo dvojici aj v skupine;
- vyjadriť svoje pocity;
- odpovedať na otázky, správne reagovať;
- klásť relevantné otázky a participovať;
- akceptovať normy a hodnoty;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;
- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
- vyjadriť svoje stanovisko pohybom v priestore;

8 **Kompetencie:**

- **komunikácia** v **materinskom**

jazyku: rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

• **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

• **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, blokové, individuálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Rodina“ - Terapeut TV, potraviny;

11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol, brainstorming, modelové situácie, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor príklady využitia poznatkov v reálnom živote, individuálna práca, motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, príklady využitia poznatkov v reálnom živote;

12 **Postupy:**

• **motivácia:** sledovanie videotutoriálu “Rodina”;

• **hry a cvičenia na rozvoj zmyslového vnímania:**

Zvuky

Žiaci ležia so zatvorenými očami. Jeden zo skupiny vezme zvonček.

Lubovoľne ním zvoní, využíva celú výšku, šírku i hĺbku priestoru. Úlohou ostatných hráčov je zmenou polohy tela vyjadriť, určiť, odkiaľ zvuk prichádza. Spoločným znakom je, že hráči majú hlavu vo výške počutého zvončeka.

Kto je to?

Všetci hráči majú zatvorené oči. Jeden z hráčov ide za dvere a prechádza sa tam. Úlohou ostatných hráčov je započúvať sa do zvukov krokov a predstaviť si, komu patria. Akú má podľa krokov náladu? Kam by jeho kroky viedli? Aký má výraz tváre? Čo robí rukami? Ako vyzerá? Čo má oblečené? Nakoniec sa hráči dozvedia, či ich tipovanie bolo správne.

Pod viečkami

Hráči si ľahnú a zatvorenými očami vnímajú a sledujú obrazy, ktoré sa im premietajú pod zatvorenými viečkami. Každý si ich môže pre seba opisovať. Hráči by mali hovoriť súvisle, čo vidia, aj keď budú vidieť hmlu, šmuhy, bodky alebo tmu. Takto si vytvorí vlastný film sietnice svojho oka.

Ako chodia chute

Hráči si sadnú do kruhu. Zatvoria oči a jeden hráč im dá ochutnať

štyri rôzne chute. Napríklad horčicu, šumienku, soľ, jablko. Hráči si predstavujú, že za každou chuťou sa skrýva nejaký človek. Predstavujú si ho – ako vyzerá, čím je, ako chodí, ako sa vyjadruje. Pokúsia sa o stvárnenie týchto ľudí – slovom i pohybom (napr. ľudia ako horčice).

Kto si?

Hráči sa voľne pohybujú v priestore so zatvorenými očami v spoločnom rytme úderov na bubon alebo tamburínu. Na silný úder sa zastavia, otočia sa smerom, kde si myslia, že je ich najbližší spoluhráč a pokúsia sa hmatom určiť, kto to je. Opakujú to niekoľkokrát. Orientujú sa hmatom podľa oblečenia, tváre, rúk, vlasov, topánok.

Prechádzka

Na začiatok je potrebné rozohrať situáciu. Večer si vyjdete na prechádzku do prírody a zrazu vás vyruší šuchot. To naznačuje, že sa neďaleko vás niečo deje. O chvíľu počujete, že sa vo vašej blízkosti niekto pohybuje. Áno, sú to kroky. Už ich počujete celkom jasne. Dych. Ťažký dych. Kto je to? Neistota však mizne, keď zistíte, že v tráve ide na prechádzku ježko. Vydýchnete si a uvoľníte sa.

1 **Téma:** Sebavedomie

2 **Predmety:** etická výchova, občianska výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1. – 3. ročník odborného učilišťa

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. kognitívne: žiak dokáže:

- vyjadriť, opísať vlastnými slovami pojem sebavedomie, sebaúcta, poukázať na význam a nevyhnutnosť zdravého sebavedomia;
- rešpektovať názor a vôľu aj iných ľudí okolo seba, hľadať svoje skryté možnosti, túžby a schopnosti;
- povedať NIE, odmietiť, keď ním niekto manipuluje, niečo od nás chce, čo nechceme;
- pracovať na sebe;

b. afektívne: žiak dokáže:

- identifikovať a vyjadriť vlastné prežívanie a city, posilniť zdravé sebavedomie;
- povzbudiť žiakov, aby sa snažili hľadať svoje skryté možnosti a potenciality aj v maličkostiach;
- podporiť zdravú sebaúctu a vzájomnú úctu medzi žiakmi, sebavedomie;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom aj písaným slovom, pričom využíva čo najviac zmyslov;

- zaujať správny postoj, plynule vykonávať činnosť;
- v bežných komunikačných situáciách adekvátne uplatniť pojem sebavedomie;

8 **Kompetencie:**

• **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, v bežných komunikačných situáciách dokázať adekvátne uplatniť pojmy sebavedomie, sebaúcta;

• **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

• **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

• **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál, scenár, rôzne druhy kníh;

11 **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol, pantomíma;

12 **Postupy:**

• **motivácia:** práca s videotutoriálom (pozeranie a rozbor videa na tému - Sebavedomie)

• **hry a cvičenia na improvizácii s námetom a dejom:**

Posúvanie deja

Žiaci si prečítajú úryvok zo scenára. Následne môžu dej posúvať tým spôsobom, že domýšľajú, čo sa mohlo nachádzať na začiatku príbehu, predtým, ako začali úryvok čítať alebo môžu posunúť dej do budúcnosti. To znamená, že môžu vymyslieť pokračovanie podľa vlastnej fantázie. Príbeh môžu posunúť aj do iného času.

Vytváranie napätia

Učiteľ číta žiakom úryvok z románu, z poviedky alebo zo scenára. Na mieste, kde už začína napätie narastať, prestane čítať a povie žiakom, aby sa oni pokúsili vytvoriť napätie v texte. Môžu pracovať v skupinách. Napätie môžu stvárniť pantomimicky alebo prostredníctvom dramatizácie. Pri dramatizácii žiaci text verne alebo voľne reprodukovujú podľa úloh, pričom sa pohybujú v priestore, využívajú gestá a mimiku. Vychádzajú z textu, ktorý čítali. Takouto formou si upevňujú vedomosti, rozvíjajú si slovnú zásobu, uvedomujú si konanie postáv.

Dabing

Jeden žiak číta text. Ideálne je, keď učiteľ vyberie taký text, v ktorom vystupuje viac postáv. To, čo žiak číta, sa skupinka žiakov snaží pantomimicky stvárať. Pri stvárňovaní sa môžu vystriedať viacerí žiaci.

Horúca stolička

Je súčasťou rolovej hry a zakladá sa na kladení otázok určitej literárnej postave, ktorú môže hrať učiteľ alebo žiak. Ostatní žiaci sa jej pýtajú na informácie, ktoré ich v konkrétnych súvislostiach zaujímajú. Pri tejto metóde môžete využiť aj diskusiu alebo interview.

Pantomíma

Pri tejto aktivite deti rozdelíme do dvojíc. Každý dvojici pridáme úlohu, ktorú má plniť. V časovom limite - päť minút - si dvojice pantomimicky pripravujú určitú časť scenára, ktorú im vedúci hry určí.

Hra s intonáciou

Žiaci dostanú ten istý text, úryvok zo scenára. Každý žiak má za textom napísané, akým spôsobom ho má prečítať (smutne, veselo, nahnevane, bláznivo, záhadne...).

1 Téma: Spolupráca

2 Predmety: etická výchova, občianska výchova

3 Vzdelávací program: ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 Ročník: 1. – 3. ročník odborného učilišťa

5 Cieľová skupina: žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 Rozsah vyučovania: 2 hodiny

7 Ciele vyučovacej hodiny:

a. kognitívne: žiak dokáže:

- vyvolať osobnú interakciu medzi členmi skupiny, vzájomne sa spoznávať;
- poukázať na význam a nevyhnutnosť vzájomnej pomoci medzi ľuďmi;
- uvedomiť si pocity, keď sme odkázaní na druhého človeka a musíme s ním spolupracovať;

b. afektívne: žiak dokáže:

- vnímať svet všetkými zmyslami, zachytiť podnety všetkými zmyslami - zrakom, sluchom, čuchom či hmatom – celým telom;
- rozvíjať a upevňovať dôveru k druhému, identifikovať a vyjadriť vlastné prežívanie a city;
- zapojiť sa do spoločných činností v kolektíve spolužiakov a vžiť sa do postáv, deja a konkrétnych situácií;

c. psychomotorické: žiak dokáže:

- vyjadriť sa pohybom pričom využíva čo najviac zmyslov;
- zaujať správny postoj, plynule

vykonávať činnosť;

8 Kompetencie:

- **komunikácia v materinskom jazyku:** rozvíjať komunikačné zručnosti, vyjadrovať myšlienky, názory a stanoviská, vyberať podstatné informácie, čítať s porozumením, prezentovať informácie, stručne, jasne, zrozumiteľne;

- **digitálne kompetencie:** rozvíjať schopnosť pracovať s textovými informáciami;

- **spoločenské a občianske kompetencie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť stanovisko;

- **kultúrne povedomie a vyjadrovanie:** rozvíjať schopnosť vyjadriť vlastné pocity a myšlienky;

- **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne;

- **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Spolupráca“ – TV Terapeut, scenár, šatka, horčica, šumienka, soľ, jablko, ľubovoľné predmety v triede, vrecúško, päť drobných predmetov, štyri ľubovoľné vône;

- **Metódy:** zážitkové metódy, predovšetkým metódy tvorivej dramatiky, riadený rozhovor, narácia (rozprávanie) učiteľa, názorná metóda, skupinová práca – práca vo dvojici, asociačný kruh, spontánna improvizácia, hra v situácii, hra rol;

12 Postupy:

- **motivácia:** práca s videotutoriálom (pozeranie a rozbor videa na tému - Spolupráca)

- **hry a cvičenia na rozvoj zmyslového vnímania:**

Slepá baba

Je ten, kto naháňa a má zaviazané oči. Ostatných hráčov môže chytať rukou. Koho sa dotkne, ten začne vydávať zvuk ako nejaký predmet alebo zviera, na základe ktorého by baba mala uhádnuť, ktorý z hráčov to je . Ak uhádne, vymenia si úlohy a pokračuje sa v hre.

Predmety

Poobzerajte sa okolo seba a vnímajte farebnosť predmetov. Pokúste sa im dať prívlastok, ktorý vyjadruje ich farebný odtieň, povrch, tvar, umiestnenie, zvuk pri dotyku s iným predmetom. Potom pohybom, chôdzou, hlasom, vetou vyjadrite, ako by sa tieto predmety prejavili, keby ožili.

Ako chodia chute

Sadnite si do kruhu. Zatvorte si oči a jeden hráč vám dá ochutnať štyri rôzne chute. Napríklad horčicu, šumienku, soľ, jablko. Predstavte si, že za každou chuťou sa skrýva nejaký človek. Predstavte si ho – ako vyzerá, čím je, ako chodí, ako sa vyjadruje. Pokúste sa o stvárnenie týchto ľudí – slovom i pohybom (napr. ľudia ako horčice).

Vrece

Dáte do vrecka päť drobných predmetov. Jeden hráč dá každému hmatom skúsiť, čo sa asi vo vrecku nachádza. Keď všetci hráči preskúmajú obsah, porozprávajte sa, čo tam kto cítil, teda o aké predmety išlo. Na záver sa spoločne presvedčte, kto bol k pravde najbližšie.

Hra vôní

Sadnite si do kruhu, zatvorte oči a jeden hráč vám dá ovoniavať štyri vône. Po ovonaní vyjadrite stretnutie týchto štyroch vôní slovným príbehom.

Kráľ nie je doma

Kráľ sa vrátil z bojovej výpravy porazený a nervózny. Dvorania sa preto správajú v jeho prítomnosti ticho, aby ho nerušili. Sedia na svojich miestach a venujú sa nejakým pokojným činnostiam, čítajú, pletú, hrajú šach, vyšívajú a pod. Uprostred miestnosti stojí kráľ a keď udrie palicou o zem, zvolá: „Kráľ nie je doma.“ Všetci vyskočia, behajú sem a tam, sú hluční bez ohľadu na dvornú etiketu, pokým kráľ zase neudrie palicou o zem a zvolá: „Kráľ je zase doma.“ Potom všetci opäť stíchnu a venujú sa pokojnej činnosti.

- 1 **Téma:** Túžby a sny
- 2 **Predmety:** etická výchova, rodinná výchova
- 3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím
- 4 **Ročník:** 1. – 3. odborného učilišťa a praktickej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14-18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 1 vyučovacia hodina - 45 min

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

a. **kognitívne:** žiaci dokážu:

- vysvetliť pojmy sen a túžba;
- vedia identifikovať vlastné sny a túžby a vyhodnotiť ich ako reálne alebo nereálne;

b. **afektívne:** žiaci dokážu:

- rozvíjať schopnosť aktívne počúvať;
- uvedomiť si a prezentovať vlastnú identitu, jedinečnosť a individualitu;

c. **psychomotorické:** žiak dokáže:

- hovoriť o sebe a odprezentovať pred spolužiakmi vyjadrenie vlastných snov a túžob;
- vyjadriť sa kresbou, pohybom aj písaným slovom;
- aktívne počúvať a upevňovať si pozitívne interpersonálne vzťahy v triede;

8 **Kompetencie:**

- **komunikácia v materinskom jazyku:** vie komunikovať v rámci skupiny, vie sa pýtať, porozumieť otázke a vie na ňu odpovedať, vie

opísať svoj nakreslený obrázok, vie prejavíť svoj názor;

- **digitálne kompetencie:** nevyžadujú sa;

- **spoločenské a občianske kompetencie:** u žiakov rozvíjame kooperatívne kompetencie; žiak vie pracovať v skupinách a v tíme na spoločnej úlohe;

9 **Vyučovacie formy:** hodina základného typu, skupinové vyučovanie, individuálna činnosť;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Túžby a sny“ – TV Therapeut, relaxačná hudba, Príbeh o starcovi, papiera a farbičky, fixky;

11 **Metódy:** práca s videotutoriálom, riadená diskusia, imaginácia, myšlienková mapa, reflexia;

12 **Postup:**

- **práca s videotutoriálom** – žiakom prehráme videotutoriál „**Sny a túžby**“; Čo vyjadrovali kvapky? Ako to nazývame? Čím chceli kvapky byť? (slovná reprodukcia videotutoriálu) Bolo to reálne? Čo povedala kvapka nakoniec?

- **imaginácia pomocou príbehu** - žiaci si ľahnú na zem, urobia si pohodlie a zatvoria oči; učiteľ im povie, aby sa nechali unášať predstavami toho, čo im bude čítať; hrá relaxačná hudba;

Príbeh o starcovi:

Predstavte si, že otvárate dvere a vychádzate von. Vidíte, že vchádzate na veľkú trávnatú plochu. Keď sa rozhlíadnete, vidíte okolo seba jasné svetlo, svieže farby, trávu, oblohu, slnko. Cítite, ako vám do tváre vane ľahký vetrík. Cítite vôňu trávy a kvetín. Teraz

si uvedomte, že sa máte vydať na zvláštnu cestu za zaujímavým dobrodružstvom. Aby ste sa dostali tam, kam máte, potrebujete špeciálny dopravný prostriedok. Pozriete sa hore a uvidíte kúzelný lietajúci koberec, ktorý sa vám objavil na nebi a znáša sa dolu na zem. Už je vedľa vás. Môžete naň pokojne nastúpiť a usadiť sa. Koberec zasa vzlietne. Cítite, ako stúpate vyššie a vyššie, dokonca cítite, ako sa pri stúpaní ochladzuje vzduch. Zisťujete, že sa cítite bezpečne – viete, že nemôžete spadnúť ani sa poraniť. Keď sa rozhlíadnete okolo seba, uvidíte, aké je na zemi všetko maličké. Letíte stále viac vyššie, začínate sa približovať k veľkej hore. Približujete sa k miestu, kde sa dá pristáť. Toto miesto je zvláštne - podobá sa veľkej jaskyni. Jej steny sú pokryté kryštálmi, ktoré pripomínajú drahé kamene a v svetle sa ligocú. Uvedomíte si, že toto je domov Múdreho starca. A zrazu ho aj uvidíte. Múdry starec drží v ruke zlatú skrinku. Vo vnútri skrinky sú všetky vaše sny, len a len vaše! Aj tie, o ktorých ste ešte nikomu nikdy nepovedali. Vezmete si skrinku od Múdreho starca, poďakujete. Uchváti vás nádhera skrinky. Pohodlne sa usadíte a pozeráte sa na svoje sny a túžby. Prehliadate si ich zo všetkých strán a cítite stále jasnejšie prepojenie medzi vami a týmito snami. Začínate si uvedomovať, že je čas vrátiť sa späť. Ešte raz poďakujete, rozlúčíte sa s Múdrym starcom a skrinku si vezmete so sebou. Vráťte sa ku vchodu jaskyne a nasadnete

na čarovný koberec. Koberec vás unáša preč a vy rozmyšľate nad tým, čo sa nachádza v skrinke. Blížite sa k lúke, jemne pristávate, zostúpíte z koberca a skrinku beriete so sebou. Vidíte, ako čarovný koberec odlieta preč. A opäť sa vraciate do prítomnosti, do miestnosti, v ktorej sa práve nachádzate.

Výtvarná aktivita

Učiteľ' vysloví inštrukciu - Otvorte oči, nikomu nič nehovorte, sadnite si a nakreslite na papier, čo ste videli v čarovnej skrinke.

Prezentácia - učiteľ' vyzve žiakov, aby odprezentovali pred spolužiakmi svoj obrázok. Žiaci sa postavia pred spolužiakov a komentujú obrázok. Ak si uvedomili nejaké prekvapivé zistenie, môžu to povedať. Na konci „prezentácie“ vyjadri každý úsudok, či je tento sen reálny.

Myšlienková mapa

Rozdelíme žiakov na 2 skupiny. Každá skupina si vyberie iba jedného spolužiaka s jeho snom, ktorý je reálny a dá sa uskutočniť. Sen napíšu na jeden papier a umiestnia ho uprostred lavice, všetci si sadnú okolo a vytvárajú okolo sna myšlienkovú mapu s krokmi, ktoré je nutné urobiť, zariadiť, aby sa tento sen stal skutočnosťou.

Záverečná reflexia

Prezentácia myšlienkových máp, porovnanie medzi skupinami.

1 **Téma:** Verbálna a neverbálna komunikácia

2 **Predmety:** rodinná výchova

3 **Vzdelávací program:** ISCED 2C – nižšie stredné odborné vzdelanie pre žiakov s mentálnym postihnutím

4 **Ročník:** 1.-3. ročník praktickej školy

5 **Ciel'ová skupina:** žiaci s mentálnym a kombinovaným postihnutím vo veku 14 - 18 rokov

6 **Rozsah vyučovania:** 2 vyučovacie hodiny

7 **Ciele vyučovacej hodiny:**

Ciel'om je prepojiť vzdelávacie oblasti - človek a hodnoty, jazyk a komunikácia. Žiaci by si mali osvojiť vedomosti a zručnosti, ktoré podmieňujú kultivované vzťahy, v komunikácii – verbálnej a neverbálnej, pri uplatňovaní prvkov dramatickej výchovy.

a. kognitívne: žiaci dokážu:

- vymenovať a charakterizovať postavy z príbehu;
- slovne opísať komunikáciu, verbálnu či neverbálnu, vhodnú, nevhodnú, slušnú;
- uvedenými aktivitami majú pochopiť a verbalizovať súvislosti vo vzťahoch;
- primerane reagovať v konkrétnych situáciách;

b. afektívne: žiaci dokážu:

- zapojiť sa do spoločných činností v kolektíve spolužiakov;
- vžiť sa do postavy príbehu a rešpektovať pravidlá hry;
- prostredníctvom metód dramatickej výchovy zažívať situácie

a prezentovať svoje návrhy riešenia okolností, ktoré môže ponúkať aj reálny život;

c. psychomotorické: žiaci dokážu:

- transformovať informáciu na psychomotorickej úrovni;
- vstupovať do roly a vcítiť sa do prežívania postáv;
- vyjadriť sa pohybom, pri využití viacerých zmyslov;
- za pomoci facilitátora reagovať aj v nečakaných situáciách – verbálne aj neverbálne;

8 **Kompetencie:**

- **komunikácia v materinskom jazyku:** schopnosť vyjadrovať sa v spisovnom jazyku;
- **digitálne kompetencie:** možnosť rozvoja technického myslenia, schopnosť prakticky využívať teóriu;
- **spoločenské a občianske kompetencie:** schopnosť pracovať v tíme, schopnosť akceptovať iný názor, ochota pomôcť;
- **kultúrne povedomie:** schopnosť vnímať a prežívať emócie, prezentovať sa verbálne alebo neverbálne;

9 **Vyučovacie formy:** skupinové, individuálne;

10 **Prostriedky/Pomôcky:** videotutoriál „Verbálna a neverbálna komunikácia“ – TV Terapeut, tamburína, perá, bábky – chlapec/študent, dievča/princezná, čiapka pre hlásnika, tabuľa, flipchart, text z príbehu O princeznej, ktorá nehovorila;

11 **Metódy:** zážitkové metódy tvorivej dramatiky vytvárajú uvoľnenú a tvorivú atmosféru; použité metódy

dramatickej výchovy sú súčasťou zážitkového vyučovania; riadený rozhovor, narácia, názorná metóda, skupinová práca – vo dvojici, trojici, improvizácia, hra rol, brainstorming, etuda - aktívna participácia žiakov na tvorbe etudy; praktické uplatňovanie komunikačných techník (haptika, proxemika, posturika, kinezika, paralingvistika, komunikácia pohľadom, slovom) hravou formou;

12 Postupy:

1. vyučovacia hodina pred videotutoriálom (O princeznej, ktorá nehovorila)

V súlade s témou aplikovať so žiakmi formou hier verbálne a neverbálne komunikačné techniky:

Kráľ nie je doma

Kráľ sa vrátil z bojovej výpravy porazený a nervózny. Dvorania sa preto správajú tak, aby ho nerušili – sedia na svojich miestach a štrikujú, hrajú šach, vyšívajú či čítajú. Uprostred stojí „kráľ“ a keď udrie palicou o zem, zvolá: „Kráľ nie je doma!“ Všetci vyskočia, behajú sem a tam, sú hluční, pokým zase kráľ udrie palicou o zem a zvolá: „Kráľ je zase doma!“ Všetci stichnu, sadnú si a venujú sa pokojnej činnosti.

Na prechádzke

Žiaci sa prechádzajú po priestore. Na signál tamburíny sa zastavia pozdravia okoloidúceho očami, podaním ruky, pozdravom. Opakujeme viackrát. Na signál a pokyn učiteľa následne utvoria trojice v Súsošiach, ktoré na signál ožívajú a vytvárajú komunikačné situácie.

Asociačný kruh

Žiaci s vyučujúcim sedia v kruhu. Jeden žiak povie slovo, ďalší povie

slovo, ktoré začína na posledné písmeno predchádzajúceho slova – napr.: kráľ – les – slnko...

Hlásateľ/ka

Žiaci rozdelení do skupín plnia úlohu: pripraviť a ohlásiť v TV nasledujúci program – napr. večerníček, rozprávku alebo detský program. Každá skupina si zvolí jedného zástupcu. (Predtým, ako správni hlásatelia, si precvičíme dýchanie aj hovoriť: nádych – výdych – brumendo.)

Učiteľ/ka hlásateľ/ka

Ohlási nasledujúci program - videotutoriál: O princeznej, ktorá nehovorila

Sledovanie videotutoriálu

2. vyučovacia hodina po videotutoriáli – etuda na základe videného

Osoby a obsadenia: hlásnik – učiteľ/ka; žiaci – dvorania, princezná, študent; pri aktivitách hru a akciu rozohráva **facilitátor** – učiteľ a asistent učiteľa.

Dvorania: Prechádzajú sa po dvore – zdravia sa pohľadom, úklonom, úsmevom, potľapkaním po pleci, podaním ruky či slovom.

Hlásnik s tamburínou: „Na známosť sa všetkým dáva, že princezná nerozpráva.“ - Dvorania – reakcie - prechádzajú sa, rozprávajú a operujú s touto vetou vo forme otázok a konštatovaní).

Hlásnik: „Kráľ je z toho nervózny.“ Signál tamburínou - Dvorania reakcie - (ticho, utiahnuto, šepot), aby ho nehnevali. Signál tamburínou: „Kráľ nie je doma.“ - Dvorania sa rozprávajú, behajú, je rušno. „Kráľ je doma“ – reakcie a pod.

Hlásnik: „Takto to nemôže byť, musíme to vyriešiť.“ Žiaci rozdelení do skupín. Zasadne rada. Úloha pre skupiny: vymyslieť oznam, napísať, nakresliť, vyhlásiť a rozniešť ho do celého kráľovstva, že princezná potrebuje pomoc.

Bubeníci z jednotlivých skupín odprezentujú svoje oznamy a roznesú ich do celého kráľovstva. Kráľovský dvor nečaká na záchranu so založenými rukami, chcú pomáhať aj sami.

Hlásnik: „Prichádza princezná! Potešte ju darčekom alebo slovom.“ Dvorania vytvoria alej v rozstupe jeden meter. Princezná prechádza alejou – dvorania ju pohládzajú, rozprávajú k nej, darujú darček. (Predpokladáme, že na základe videnej etudy sa im podarí, aby princezná prehovorila). Ak neprehovorí, pokračuje hlásnik.

Hlásnik: „Pozrite sa, ľaľa, tam, prichádza sem mladý pán“ (facilitátor). Pokúsi sa o komunikáciu s princeznou, aby prehovorila.

Obrázky č. 25 - 26 *Fotografie z festivalu VIRVAR, workshopy s deťmi v Súkromnej škole umeleckého priemyslu filmovej, jún 2022*

ZÁVEREČNÉ SLOVO

Niekedy je najcennejšie a najzaujímavejšie pozorovať žiakov – vznik ich vlastných pocitov či predstáv, faktorov, ktoré ich ovplyvňujú, zážitkov a pocitov pri prežívaní aktivít či vývoj ich zdravých hodnôt a pohľadu na vec. To všetko nám umožňujú - prostredníctvom vybraných paradivadelných systémov a ďalších metód v etickej a rodinnej výchove - tutoriály.

Prajeme si, aby metodická príručka slúžila všetkým pedagógom a žiakom bez rozdielu a bez ohľadu na vedomostné, sociálne, finančné, kultúrne, náboženské či iné zázemie a aby pedagógom poslúžila ako motivačný a metodický podklad pri ich náročnej, ale zmysluplnej práci.

Sme presvedčení, že k úspešnej edukácii kvalitného, spoločensky aktívneho a v živote uplatniteľného jedinca nenahraditeľne prispieva aj proaktívna klíma v škole, otvorenosť inovatívnym spôsobom výučby, akou vzdelávanie formou tutoriálov rozhodne je. Jej súčasťou sú všetci žiaci bez rozdielu, s rovnakou možnosťou šancí pre efektívne vzdelávanie prispôbené ich osobnostným potrebám a predpokladom. Budeme radi, ak sa tutoriály, odkazy a metodické listy nachádzajúce sa v tejto príručke, ale aj ich variácie, stanú súčasťou vašej každodennej práce a zároveň prispievajú k vytvoreniu pozitívnej klímy vo vašej škole či novým, tvorivým spoluprácam a medzisektorovým prepojeniam.

Obrázok č. 27 Z projektového stretnutia partnerov projektu Mediálne javisko inakosti, škola Euroinstitut v Českej republike, marec 2022

Obrázky č. 28 – 29 Mediálna odozva projektu Mediálne javisko inakosti, festival VIRVAR, jún 2022

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ① BARNES, L. 1994.
Premises and practices of discussion teaching.
In Teaching and the Case Method (3rd ed.). Boston, MA: Harvard Business School Press.
- ② ENDE, J. 1983.
Feedback in clinical medical education.
JAMA. 250:777-81.
- ③ FUDALY, P. 2003.
Paradivadelné systémy a ich kategorizácia.
Dostupné tu:
<http://dspace.specpeda.cz/handle/0/451>
- ④ GALLAGHER, K. 2007.
Mestské divadlo: Mládež a školstvo v nebezpečných časoch,
Toronto: University of Toronto Press.
- ⑤ HICKSON, A. 2000.
Dramatické a akčné hry ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Praha: Portál. ISBN 80-7178-387-0.
- ⑥ JANIČEK, P. 2018.
Video jako nástroj podporující inkluzi na střední škole. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- ⑦ JINDAL-SNAPE, D., & VETTRAINO, E. 2007.
"Dramatické techniky na zlepšenie sociálno-emocionálneho rozvoja u ľudí so špeciálnymi potrebami: prehľad výskumu", International Journal of Special Education, 22 (1), 107-117.
- ⑧ KRATOCHVÍL, S. 1976.
Psychotherapie. Praha: Avicenum.
- ⑨ MAJZLANOVÁ, K. 2001.
Dráma vo výchove, vzdelávaní a v terapii. Efeta, roč. 10, č. 4, s. 2-4.
- ⑩ PAPADAKIS, A. a kol. 2005.
Disciplinary action by medical boards and prior behavior in medical school. NEJM 2005;353:2673-82.
- ⑪ TURZÍKOVÁ, E. 1994.
Niektoré možnosti využitia dramatickej výchovy u sluchovo postihnutých detí predškolského veku. Diplomová práca. [Bratislava], Pedagogická fakulta UK.
- ⑫ VALENTA, J. 1999.
Dramatická výchova a sociálne psychologický výcvik. Praha : ISV. ISBN 80-85866-40-4.
- ⑬ VALENTA, J. 1995.
Kapitoly z teorie výchovné dramatiky. Praha: ISV. ISBN 80-85866-06-4.
- ⑭ VALENTA, M. 2001.
Dramaterapie. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-586-5.
- ⑮ VALENTA, M. a kol. 1995.
Dramika pro speciální pedagogy. Olomouc: PedF UP.
- ⑯ VALENTA, M.; REISMAN, M. 1999.
Dramaterapie. Olomouc: Netopejr. ISBN 80-86096-27-0.
- ⑰ VANČOVÁ, A. a kolektív. 2007.
Základy špeciálnej pedagogiky. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN: 978-80-89113-30-9.
- ⑱ WARD, D. 1989.
Umenie a špeciálne potreby, v ROSS, M. Tvrdenia o pocite, Oxford: Pegamon Press.
- ⑲ ZEMANOVÁ, N. a kol. 1993.
Dotyky s dramatickou výchovou. Bratislava: Iuventa. ISBN 80-85172-6-X.

- ⑳ <https://web.stanford.edu/group/swain/cinf/workshop97jun/tutorials.html>
- ㉑ <https://sites.google.com/site/videointheclassroompd/pros-and-cons--videos-in-the-classroom>
- ㉒ <https://studentbrands.co.za/student-news/the-key-pros-and-cons-of-video-learning/>
- ㉓ <https://www.techsmith.com/blog/instructional-videos/>
- ㉔ <https://www.myfafaassistant.org/advantages-disadvantages-tutorial-teaching/>

Autor:
PhDr. Karel Krucký

Spoluautori:
**Mgr. Renáta Kopčeková,
Mgr. Zuzana Sotáková, Mgr. Anna Goffová,
Mgr. Andrea Hlivová, Mgr. Adriana Panáková**

Jazyková úprava:
Mgr. Otília Staničárová

Foto:
© **Súkromná škola umeleckého priemyslu
filmová, Petzvalova 2, Košice**

Grafický dizajn a zalomenie:
© **Jakub Csontos, Marek Dluhý**

Vydala:
© **Súkromná škola umeleckého priemyslu
filmová, Petzvalova 2, Košice
Adresa: Petzvalova 2,
040 11 Košice - Západ**

**V rámci projektu
Erasmus+ „Mediálne javisko inakosti“**

Spolufinancované z
programu Európskej únie
Erasmus+

Tento projekt je spolufinancovaný z programu Európskej únie Erasmus+.

Podpora Európskej komisie na výrobu tejto publikácie nepredstavuje súhlas s obsahom, ktorý odráža len názory autorov, a Komisia nemôže byť zodpovedná za prípadné použitie informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté.

„Európska komisia nezodpovedá za obsah tejto publikácie“.

ISBN 978-80-971744-5-3

9 788097 174453 >

© Súkromná škola umeleckého priemyslu filmová
Petzvalova 2, Košice
www.filmovaskola.edupage.org